

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 109. szám
2006. március

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

**„Hangzik az örömhír boldog hír ajkán,
Gábrriel arkangyal kiáltja a Szűznek:
Hozzád lettem küldve, Tisztaságos
hogy előkészítsem az Úr útját!”**

(Kísérő ének Gyümölcsoltó Boldogasszony - március 25-e - ünnepén)

Sokak által megfestett jelenet Gábrriel (Gábor) arkangyal látogatása Máriánál, s eme eseményt örömhírvitelnek is nevezzük. Öröm egy anyának, ha gyermeke lesz, Máriának is, de itt többről van szó. Felneveli Jézust, hogy az embereknek a megváltást hozza.

Tavaszi kezdetén mi is reménységgel tekintünk előre készülvén a megújulásra!

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.mag-y-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Várady Mária

A Farkasréti temetőben nyugszik Gabriel Arcalijan
- ismert nevén **Agárdy Gábor** színművész

2006. február 1-én, 15 órakor színészek, politikusok, a művész tisztelői búcsúztak Agárdy Gábortól. A hideg idő ellenére 13 órától folyamatosan gyűlt a gyászoló közönség a Farkasréti temető Makovecz-ravatalozójánál. A Pesti Magyar Színház- valamint a Szegedi Nemzeti Színház művészei, az egész színházi társadalom és a közönség leróttá tiszteletét a magyar színjátszás kiváló nagyságának ravatala előtt. Sorban érkeztek a kollégák, akik felváltva dízsorfallal álltak Agárdy Gábor koporsója mellett - közöttük Sztankay István, Avar István, Gálovölgyi János, Verebes István, Benedek Miklós, Eperjes Károly, Mihály Pál, Nemcsák Károly, Florián Antal, Mikó István és még sok közismert színész, rendező, színházi munkatárs.

A kétszeres Jászai-díjas, kiváló és érdemes művész, Jákó Vera-, Sík Ferenc-, és Kossuth-díjas művész, a Nemzet Színésze, az ikonfestő Agárdy Gábor halálával pótolhatatlan veszteség érte a hazai örménységet. Élete nemcsak művészként, hanem magyarországi örményként is követendő példa.

Nem lehet véletlen, hogy édesapját, Arcalijan Miklóst és édesanyját, Arcalian Miklósnét Szeged városa vonzotta igazi fészekrakásra. Az árvíz pusztítása után újjászülető város reménysugarat adott a Musza Dagh-i menekült szívébe. A szegedi Tisza Szálló mellett, a Széchenyi tér 3. szám alatt vásárolt lakást,

műhelyt. Ott született négy fia: Miklós, Aurél, Gábor és János. Az édesapa korai halála után a kis Gabrielt a véletlen a színpadra sodorta. A nyári Szabadtéri Színpadon ekkor lépett először színre Az ember tragédiájában Tökés Anna kezét fogva. Neve a plakátokon ekkor még Arcalijan Gábor.

1933-ban, az Erdélyben letelepedett rokonsághoz hasonlóan, a fiúk nevüket Agárdyra változtatták, az Agárdy gróf engedélyével az y-t is használhatták. Arra az öreg gróf sem gondolt, hogy nevének ily verebes-nemes csengést a kis magyarörmény fiú fog szerezni.

Szülővárosáról így vall: *„Amikor befut a vonatom a szegedi nagyállomásra, és végigmegyek a Boldogasszony sugárúton, elszorul a torkom, ugyanis érzem, hogy hazajöttem. Szegedet nem lehet elfelejteni. Szeged maga a csoda... Mindenem ez a város. Itt születtem, itt jártam iskolába, itt kezdtem a pályámat, itt nyugszik édesanyám, édesapám, a testvérem. Szegedtől gondolatban és lélekben sohasem szakadtam el.”* Pályája is itt ért véget; a Szegedi Szabadtéri Színpadon, ahol nyáron utoljára a János vitéz Francia király szerepében láthatta őt a közönség. Kubik Anna a színész kollégák részéről szívbemarkolóan, szépen búcsúztatta: Szegedtől Szegedig ívelt páratlan színész-pályája, melynek részletes ismertetésével köteteket róhatnánk tele.

Csodálatos sorsszerűség terelte művészetre született lényét az ikonfestészet felé. Érdeklődése egyszerre nyílt ki a festészet és a színház irányába. Erdélyi Mihály az első, aki ecsetet adott a szépre fogékony kiskamasz kezébe. Aztán Miskolcon színészként már kiállít a színház előcsarnokában, díszletet és jelmezt is tervez. Elmondása szerint ötvösmesterséget sosem tanult. Jerevánban a Vernisszason egy ötvös-mestertől eredeti örmény szerszámokat vásárolt, és azzal készítette el a színpadra a magyar Szent Korona másolatát és egy másik gyönyörű angol koronát.

„Mindig a magam útját jártam. A szerepeimet a legjobb tudásom szerint játszottam...” Ez az öntörvénység érvényes a festő Agárdyra is. 1967-ben Bulgáriában forgatott az Egri csillagok című filmben. Jégeső elől menekülve húzódott meg egy templomban. Itt érintette meg a keleti kereszténység ikonművésze. Hazatérve tanult, kutatott és dolgozott. A kommunizmus ateizmusa ellenére egymás után készültek ikonjai Jézus Krisztusról, Szűz Máriáról, az apostolokról és szentekről, melyeknek ötvös munkáját, aranyozását, gyöngyözését mind ő végezte. Lankadatlanul küzd, egyedül, akár egy örmény sas. Akinek ereiben örmény vér csörgedez, annak nem nehéz a küzdelem és sosem reménytelen. Ezt hallom kicsengeni első önálló kiállítása címéből: Ikonok ősi minta nyomán.

„Az ikonfestészet nem közönséges festészet, annál jóval több, szolgálat, s ennek a szabályait nem szabad áthágni. Az ikonfestésznél át kell lényegülni. ...Azért szeretem az ikonokat, mert rendjük van, s én mindenben szeretem a rendet. Ha az ember ismeri az ikonfestészet szigorú törvényeit, könnyebben fest. Mi az a fa ott hátul? Az a fa, amiből a Kereszt készül. Mi az épület? Az Egyház. Tudni kell, mi miért van, elő kell venni a Bibliát.” Igen. Az Urunk, világ megváltója című ikon 3500 kis gyöngyszemből készült. *„Úgy gondoltam, hagyok magam után maradandó értékeket, így tovább emlékeznek rám.”*

Színészként ő maga volt minden színházának „ékköve, tehetsége ezerfényű szikrázásának nem lehetett ellenállni.” Egyik igazgatója hívta így: „Agárdy nevű színpadi tünemény, akinek csillag van a homlokán, mint a mesebeli táltos-fiúkén!”

Csak közönségéhez akart visszatérni, csak a színpadi játék valósága tartotta életben. Hosszú, fájdalmas szenvedés után vált meg tőlünk. Most, miután közel hetven évig színpadon a közönségé volt - elszerződött az égi társulathoz.

Temetésén színházak, szervezetek, politikusok, magánemberek százai búcsúztak Agárdytól, köztük a kulturális miniszter, a főpolgármester-helyettes; az '56-os forradalmárok képviselője nemzeti színű zászlóval állt őrt. Orbán Viktor volt miniszterelnök és felesége, Anikó koszorút helyeztek el a művész koporsójánál.

A görög-katolikus vallás szertartása szerint temette a Rózsák terén álló templom plébánosa, aki búcsúbeszédében köszönte meg a művész ikonfestészeti útmutatását.

A ravatalnál koszorút helyeztek el az Országos Örmény Önkormányzat képviselői: Szarkiszján Adám alelnök, Dr. Szabó Árpád képviselő, Balabanian Hartioun képviselő, valamint a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselői: Heim Pál alelnök, Kátainé Szilvay Ingrid képviselő, Harmath Kálmán XI. kerületi elnök, Flórián Antal és Várady Mária képviselők.

Sok barátot vonzott Agárdy Gábor sziporkázóan szellemes előadásmódja. Nevükben Csurka László színművész búcsúzott, felidézve a közös beszélgetések hangulatát, amikor a tréfamester Agárdy és a nagyformátumú Sinkovits egymást túllicitálva utánozták a színésztársakat - élőket és holtakat.

Rengeteg virágszál és csokor közt egy kis örmény kokárda repült a sírba, majd zúduló föld dőndült Agárdy Gábor koporsóján. Aztán virágok, koszorúk borították el a sírhantot, a Fővárosi Örmény Önkormányzat árvalányhajjas, nemzeti színű szalaggal átkötött fűzfa koszorúja a fejfa mellett, az Országos Örmény Önkormányzat koszorúja lábtól övezte a sírt.

Agárdy Gábor temetése méltó volt a Nemzet Színészéhez. Magyarországon, édesapja választott hazájában született, élt, dolgozott, alkotott úgy, hogy két nemzet egyformán büszke rá - mind a magyar, mind az örmény. Számon tartották Őt Jerevánban, ahová a világ örmény származású művészeit hívták meg. Itt találkozott amerikai színész kollégájával, Gregory Peckkel, és természetesen Charles Aznavourral. 2005. április 23-án koronatanúként jelenlétével hozzájárult az örmény Genocídium 90. évfordulójának méltó megemlékezéséhez. A Musza Dagh negyven napja című regény befejező részét adta elő megrázóan, szívszorítóan, egyszerűen feledhetetlenül. A kirobbanó hosszas taps után sietve távozott, mert aznap este Salgótarjánban kellett színpadra lépnie. Aram Barszegjan bécsi örmény konzul utolérve Agárdy Gábort gratulált annak a nagy művésznak, akinek neve Örményországban is ismert, és most boldog volt, mert szemtől-szemben láthatta és csodálhatta előadását. Ma már tudjuk, hogy utoljára.

Elment, és mély nyomot hagyott maga után. Minden alakítása egy-egy igényesen csiszolt drágakő. Tréfásan említette: ha a menekülő örmény nagyszülők 1915-ben francia vagy angol hajóra szállnak föl, akkor Ő most a Comédie Francaise vagy a Royal Shakespeare Companie tagja. De nem ez történt. Így Ő a miénk lett, most már örökre - a Farkasréti temetőben.

Nyugodjál békében GABRIEL ARCALIJAN!

(A cikk szerzője színművész, III. ker-i örmény képviselő)

Agárdy Gábor alias Arcalian Gabriel 1922-ben Szegeden született. Édesapja az örmény genocídium elől menekült Székelyudvarhelyre, ahol szabómesterséget tanult. Világot járt, majd Hódmezővásárhelyen telepedett le. Itt ismerte meg feleségét, akivel Szegedre költözött, és szabóműhelyt nyitott. Négy gyermekük született. Arcalian Gabriel kilenc évesen kapta első gyermekszerepét. A Nemzet színésze 2006. január 18-án hunyt el. Emléke legyen áldott!

* * *

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcra emlékezünk Dr. Rádli Tibor ezredes 2004-ben Óbudán, Czetz János emléktáblája előtt elhangzott alábbi méltatásával

Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése

I. rész

Czetz János nevének hallatán joggal vetődhet fel a kérdés, ki is volt Ő és mivel érdemelte ki, hogy egyidejűleg két kontinens is ápolja emlékét?

Csillaghegyen, a III. kerületben utca és emléktábla őrzi nevét, mellszobra áll Buenos Airesben, az általa alapított és parancsnokolt Katonai Tanintézet előtt, és földi maradványa az egykori argentin diktátor, Rosas mauzóleumában került elhelyezésre. Czetz János 1822. június 8-án született a háromszéki Gidófalván, apai ágon örmény gyökerekkel rendelkező módos katonacsaládban. Születése és az 1904. szeptember 6-án bekövetkezett halála között 82 év telt el, mely gazdag és tartalmas életutat ölel fel. A jelenlegi méltatás aktualitásához hozzájárul, hogy 2004-ben halálának kerekén 100. éves jubileumára emlékezünk.

1. Gyermek- és tanulóévek (1822-1842)

A székely határőr századparancsnokként szolgáló édesapa már korán felkeltette János érdeklődését a katonai pálya iránt. A megemlékezések arról szólnak, hogy a fiú már négy éves korában elsajátította az iránytűvel történő tájékozódás fortélyait. Közvetlenül a szülői ház egyik oldalában épült fel egy kis kasszárnya, mely tíz huszár részére biztosított elhelyezést határőrizeti feladatok ellátására, akik felett Czetz János édesapja parancsnokolt. Az édesapa 1827-ben bekövetkezett halála után János 1829-ben megkezdte tanulmányait a kézdivásárhelyi Katonai Kollégiumban. Az ötosztályos iskolában számtant, latint és német nyelvet oktattak. A II-IV. osztályban katonai gyakorlatok, fegyvertan, katonai földrajz és földmérés, szurony- és kardvívás voltak a fő tantárgyak. Az ötödik osztály már kizárólag a katonai nevelést szolgálta.

Az alapfokú katonaiskola elvégzése után Czetz János - édesapja példáját követve - továbbtanulási lehetőséget keresett a katonai pályán. Erre alapvetően három út kínálkozott: a Bécsi Császári Királyi Mérnök Akadémia, az 1808-tól működő magyar Ludoviceum, illetve a Mária Terézia által alapított Európa-hírű Bécsújhelyi Katonai Akadémia. Végül is a döntés Bécsújhely mellett szült és a 12 éves félárva fiú Haller gróf segítségével 1834. október 14-én megkezdte tanulmányait az Akadémián. Az intézményben a tanulmányi idő 7 év volt, ezt követően a növendékek elnyerték a zászlósi rangot és a legkiválóbbak, akik közé Czetz János is tartozott, további egy év továbbképző tanfolyam elvégzése után hadnagyi rendfokozatban léptek a császári és királyi hadsereg állományába. Hősünk esetében erre 1842. októberében került sor, amikor az Akadémiát elhagyva a Brassóban állomásozó 62-ik („báró Wacquant-Geozells”) gyalogezred harmadik zászlóaljába nyert kinevezést.

2. A császári és királyi hadseregben eltöltött évek (1842-1848)

Czetz János 1842 telén a tömösi szoros, a Tömösi- és Töröcsvári-hágók határszéli parancsnokaként teljesített szolgálatot. Felelősséggel kimondhatjuk: már ekkor is veszélyes feladatokat látott el.

A reformkor nemzeti ébredése a hadsereget sem hagyta érintetlenül. A kibontakozó reformmozgalom egyik célja volt a korszerű, magyar nyelvű katonai szakirodalom művelése. Ezt az igényt nem csak a hazafias érzület motiválta, hanem az a tény is, hogy a hadseregben folytatott gyakorlati képzést és a szervezési feladatok ellátását nagymértékben akadályozták a nyelvi nehézségek. Elsősorban ezt ismerte fel Czetz, amikor 1843-ban Brassóban megkezdte gyűjtőmunkáját a „*Magyar Hadnyelvtan a császári - királyi osztriai (ausztriai) hadsereg tisztjei számára*” című munkájához. Ez Pesten 1844. májusában került kiadásra, mely elsősorban gyakorlati szempontokat szolgált és elsődleges célja volt, hogy a hadseregben használt német kifejezések magyar megfelelőit megadja, és ezzel elősegítse a tisztek, altisztek és közlegények közötti kommunikációt. Ez a zsebszótár még nem elégitette ki teljes mértékben a tudományos művelés szemben támasztott követelményeket, de a sürgető igényeknek megfelelő, igen hasznos munkának tekinthető. Már maga a könyv mottója is nagy bátorságról tett tanúbizonyságot, ha belegondolunk abba, hogy 1844-et írunk és egy fegyvelmezett, ízig-vérig császári-királyi katonatiszt tollából született: „*A hadsereget semmi sem bátorítja oly hatólag, mint a Vezér személyes megjelente, kivált, ha azt anyai nyelvén meg tudja szólítani.*”¹

A Magyar Tudós Társaság 1844. karácsonya környékén tagfelvétellel tárgyalta. A három katona jelölt között szerepelt Czetz János személye is.² Köztük két fő felvételre is került, de a fiatal Czetz hadnagy ügyét későbbre halasztották. Ezzel a felvételi döntéssel létrejött az a tudós mag, mely köré 1845-ben Széchenyi a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Alosztályát szervezte.

Czetz János következő katonai beosztása Brassóban a katonai kórház parancsnoki, majd Pesten a 2. zászlóalj hadsegédi teendőinek ellátása volt. 1846-ban ismét Erdélyben találjuk, ahol Gyulafehérváron, majd Erzsébetvárosban szolgált. Közben Nagyszebenben letette a vezérkari szintű beosztás ellátásához szükséges vizsgákat és 1846. májusában a bécsi Katonai Térképészeti Intézetbe nyert kinevezést. Nagy gyakorlatra tett szert a térképrajzolásban, dolgozott az osztrák birodalom nagy térképén, megszerezte a kataszteri felmérésekhez és csillagászati számításokhoz szükséges ismereteket is. 1848-ban megbízást kapott *Fényes Elek*: „*Magyarország statisztikája 1-3 kötet, Pest 1842-1843*” című munkájának német nyelvű fordítására. Ebben az időben üzleti bántalmakkal küszködött, több hónapos kórházi kezelésre és fürdőkúrára szorult.

¹ Dr. Petri Edit: Czetz János. MH Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ 1991. 14. oldal.

² Mészáros Lázár huszár alezredes és komonkai Korponay János volt a másik két jelölt. (Forrás: Dr. Petri... Im. 14. oldal)

Folytatjuk

(Megjelent a Bolyai Szemle 2004. XIII. évf. 3. számában, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar kiadványában)

* * *

„*Fiúk fel a fejjel, az óra közel, kel a magyar éjben a hajnal.
Most kell az erős kar, a férfiumell, ezeréves acélakarattal.
Zúg, mint a harci trombita: a Lomnic és a Hargita.
Értünk kiált, felénk süvölt, az ősi föld, a drága föld.*”

(Sík Sándor: *Cserkészinduló* - részlet)

* * *

Bánffy György a Fővárosi Örmény klub vendége

Szétszórt, szenvedő népek jellemzője, hogy elpusztíthatatlanok. Ilyen az örmény nép is, mely üldöztetése ellenére bárhová sodródják, mindig talpon marad - mondta Bánffy György színművész 2006. február 16-án a Fővárosi Örmény Klub vendégeként Budapesten, a Magyarok Házában.

A neves örmény származású színművész megható átéléssel beszélt örmény gyökereiről, színeszi szolgálatáról, valamint a haza iránti felelősségről.

Vallomásából megtudhattuk, hogy nagymamája, az örmény származású Buzát Anna Erdélyből került Magyarországra. Mint Bánffy mondta: Nagymamája erős fajta volt, arcképét bármelyik Néprajzi Kötet őrizhetné. A művészi ambícióval megáldott nagyszülő versköteté elé Babits Mihály írt előszót.

Bánffy György felidézte édesanyja, Pápai Klára alakját is, aki remek színházat hozott létre örmény társaival együtt. Két-három főszerepet el is játszott, legismertebb közülük a Zilahy Lajos: Valamit visz a víz című alkotása, ahol Jávor Pál oldalán alakította az édesanya szerepét. Később azonban a család győzedelmeskedett, s Bánffy György édesanyja abbahagyta a színeszi pályát.

Jeles színművésznünk büszke a család örmény vonalára, mely az anyai ágon mutatható ki. Hangsúlyozta: Leánya és fia is hordozza az örmény vonásokat, s leányára különösen büszke, mert ősrégészettel foglalkozik.

Az örmény nép szerepvállalásáról elmondta: reméli minél több örmény él ebben az országban, hogy talpon maradjon ez az ország. Mert az örmények küzdő ereje erős.

Édesapjáról megtudhattuk: Teleki Pál munkatársaként a közigazgatási csoportot vezette. A kommunista rendszerben azonban ezért üldöztetés járt, majd noha később felmentették a koholt vád alól, Bánffy Györgynek nem volt célszerű e nevet tovább viselnie. Ekkor változtatta édesapja nevét Bánffyra. A névcsere azonban nem oldotta meg a problémát, hisz az elvtársak ismerték mindenki származását. Major Tamás 1943-ban behívatta a már pályán lévő színművészt és közölte vele: grófokkal és arisztokrata családok leszármazottaival nem dolgozik együtt.

Ennek ellenére Bánffy György küzdelmes úton, kis kitéréssel mégis a művészi pályán maradt, s mint vallomásából kiderült: az utolsó negyven évben a Haza felemelkedését helyezte élete középpontjába. Önálló műsoraival, jelentős szerepeivel a Haza iránti felelősséget hirdeti, ahol csak tudja.

Visszatérve örmény gyökereire, rámutatott: az örmények mindig élen jártak a keresztény felelősség hordozásban. Ezt azonban ki kell bővíteni a Haza iránt érzett felelősséggel. „Egy istenünk, egy hazánk” gondolat égisze alatt kell mindent megtennünk, természetesen - tette hozzá - örmény bölcsességgel. Véleménye szerint jeles politikusaink, mint Zrínyi Miklós vagy Széchenyi István mindig tudták, mit kell tenniük.

Bánffy György kiváló színművésznünk előadása után kérdéseket tett fel neki *Várady Mária* színművész, majd *dr. Issekutz Sarolta* elnök asszony az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által kiadott könyvekkel ajándékozta meg az örmény származású színművészt. A jó hangulatú est Bánffy György és felesége távozása után (máshová is várták a színművészt) szintén érdekes előadással folytatódott. *Kovács Bálint*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatója izgalmas vetített képes előadást tartott a Vatikáni Könyvtárban található erdélyi örmény kéziratokról. Az előadás szövege rövidített, szerkesztett változatban alább olvasható.

Frigyesy Ágnes

* * *

Megjegyzés: Február havi klubestünkön előadónk - Várady Mária színművész, Kátainé Szilvay Ingrid előadóművész, valamint Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit és Issekutz Sarolta elnök asszonyok Ion Apostol Popescu mesegyűjtéséből olvastak fel. Az Erdélyi Örmény népmesék című gyűjteményt román nyelvről magyarra Bán Péter fordította. A kötetet kiadta: a Magardici Bodurian Alapítvány. A megjelenést támogatta: Bodurián János. Főtámogató: Infopress Rt. A kötet megjelent: Székelyudvarhelyen, 2004-ben.

* * *

„A míveltség olyan, mint a tavaszi eső után a mező,

üdüil, virágzásnak, fejlődésnek indul, de nem kell felednünk,
hogy a gyom is jobban tenyész utána."

Kádár József

* * *

Kovács Bálint

Eddig ismeretlen erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban

A Vatikáni Könyvtár kéziratárában önálló csoportot képeznek az örmény kéziratok, amelyekből összesen 125 kötet található a könyvtárban 4 csoportot alkotva: a *Codices Borgiani Armeni* 88 kötetet, a *Codices Vaticani Armeni* 33 kötetet, a *Codices Barberiniani Armeni* és a *Codices Chisiani Armeni* állománya pedig 2-2 kötetet számlál. A kéziratokról latin nyelvű összefoglaló katalógus áll rendelkezésre, amely *Eugenio Tisserant* bíboros neve alatt jelent meg.

A francia származású tudós pap felszentelése után Rómába került, a Szent Apollinaris Egyetemen tanított, majd a Vatikáni Könyvtár munkatársa lett. Pápai követként képviselte a Szentszék több alkalommal a keleti egyházak kérdéseiben, XI. Pius ortodox egyházakra vonatkozó terveiben kulcsszerepet játszott, így 1936-ban a pápa bíborossá kreálta. Irodalmi tevékenységét több munka is fémjelzi, ezekből kiemelkedik a Vatikáni Könyvtár örmény kézirateit bemutató katalógusa.

Az örmények erdélyi jelenléte a gazdaság szempontjából jelentős volt, de emellett nem hanyagolható el kulturális szerepvállalásuk sem. Szamosújváron, Erzsébetvárosban, Gyergyószentmiklóson jelentős plébániai könyvtárakat hoztak létre, amelyek állományában megtalálhatók a korabeli tudományosság, főleg Magyarországon és Európában kiadott kötetei. Emellett mindegyik könyvtárban vannak teológiai témájú kéziratok, illetve örmény szójegyzékek.

Az erzsébetvárosi könyvtár állományához tartoztak korábban azok a kötetek, melyek ma a Vatikáni Könyvtár *Codices Vaticani Armeni* kötetei között találhatók a CVA 23-32 sorszám alatt. A kéziratokban több helyen szerepel az erzsébetvárosi örmény plébániai könyvtár „ex libris” pecsétje: „EX LIBRIS BIBLIOTHECAE ECCLESIAE ARMENAE ELISABETHOPOLITANAE”

Tehát a kötetek korábban az erzsébetvárosi könyvtár tulajdonában álltak, így hungarika vonatkozású kötetként tartandók számon. A kötetek között egy 15. századi kézirat található, a többi a 17-18. századból való.

Az örmény nyelvű kéziratok, kódexek írásmódjának elemzésekor alapvetően három írásmódot kell megkülönböztetnünk. A legkorábbi a jerkathagir (erkaťagir) írásmód, amely kialakulása az örmény ábécé megalkotójához, Mesrop Mastrochoz vezethető vissza. A jerkathagir írásmód nagybetűs írás volt, magyarul vasírásnak is nevezhető, arról a vas eszökről kapta a nevét, amellyel a követ - feltehetőleg a pergament is - megkarcolták. Ez az írás kisebb változtatásokkal a XII. századig volt használatos. Ekkor a kódexmásolók könnyebb és gyorsabb, ugyanakkor „elegáns” írást kezdtek bevezetni, a kevesebb helyet elfoglaló bolorgir írást, amely kisbetűs írásmód. A modern nyomtatott örmény írás a bolorgir írás alapján alakult ki. Az örmény kéziratok harmadik írásmódja a notragir (notergir) írás, mely a XVII. századtól használatos, kicsi és gyorsan írható betűkből áll.

A Vatikáni Könyvtárban található erdélyi örmény kéziratok közül a „*Codex Vaticanus Armenus 23*” egy horologion, amely az ortodox egyházban is ismert alapvető liturgikus könyv, megfelel a katolikus papi zsolozsmáskönyvnek. A kézirat notragir írásmóddal íródott, 10 helyen szerepel benne az erzsébetvárosi örmény könyvtár pecsétje.

A „*Codex Vaticanus Armenus 24*” jelzetű kézirat hymnarium, mely a 10 kézirat közül a legkorábbi, az 1491-1492-es években készült. Bár ekkor már éltek Erdélyben örmények, feltételezéseim szerint a kézirat a XVII. században Erdélybe érkező örmények lembergi kapcsolatai következtében került Erzsébetvárosba.

A „*Codex Vaticanus Armenus 25*” jelzetű kézirat örmény rituálé, amely *Tobia Augustionowicz* lembergi örmény katolikus érsek 1728-ban keltezett levelével kezdődik, ebben megemlíti *Stephano Stephanovicz Roska* tudományos tevékenységét a kézirat elkészítésére vonatkozóan. *Tobia Augustionowicz* 1715-1751 között volt lembergi örmény érsek, előtte *Vardan Hunanean* mellett koadjutor püspökként tevékenykedett. *Stephano Stephanovicz Roska* neve is elsősorban a lembergi örmény egyházból ismert, azonban Erdély vonatkozásában is fontos számon tartanunk. Gyermekkorát Besztercén töltötte, egyházi pályáját még

gregoriánusként *Minas Eudoxiensis* tanítványaként kezdte, uniált, majd Rómába került tanulni, a Propaganda Fide római kollégiumába (Collegio Urbano). 1729-ben a Szentszék őt küldte Lembergől az erdélyi örményekhez egyházlátogatásra, ezt a kéziratot rituálét ekkor hozta magával Erdélybe. A rituáléban főleg az egyes szentségekre és szentelményekre vonatkozóan találhatók szabályozások és előírások. A kézirat két oszlopban készült, notragir írásmóddal.

A „*Codex Vaticanus Armenus 26*” himnuszgyűjtemény, főleg az éjszakai és hajnali imaórák alkalmával énekelték a kötetben található himnuszokat az erdélyi örmény katolikus ünnepeken. A kézirat szerkezetét, tartalmát, keletkezési idejét tekintve teljesen megegyezik a „*Codex Vaticanus Armenus 27*” jelzetű kézirattal.

A „*Codices Vaticani Armeni 28-29-30*” jelzetű kötetek kalendáriumok, melyek a lengyelországi örmények használatára készültek. Keletkezési idejük 1751, 1798, illetve 1722, notragir írásmóddal készültek. A kalendáriumok a liturgikus „időszámítás” problémáját világítják meg, amely az uniált örmény egyháznál rendszerint feszültség forrása volt. Így például *Deodatus Nersesowitz* lebergi koadjutor püspök 1685-ben levélben számolt be a Propaganda Fide Kongregáció bíborosainak arról, hogy a lengyelországi örmény katolikusok teljesen hibásan követik a naptárat, levelében a bíborosok segítségét kérte a hibás helyzet mielőbbi rendezésére vonatkozóan.

A „*Codex Armenus Vaticanus 31*” szintén himnuszgyűjtemény, 464 oldalas, a XVII. században készült. A kötetben található himnuszokat az egyes szentek ünnepein az éjszakai imaórák alkalmával énekelték. A kézirat bolorgir írásmóddal készült, 18 helyen található benne az erzsébetvárosi örmény plébániai könyvtár „ex libris” pecsétje.

A „*Codex Vaticanus Armenus 32*” örmény katolikus missale, vagyis misekönyv, amely 1693-ban az erdélyi örmények használatára készült. A kötetet számos, egész oldalas színes illusztráció díszíti, főleg az Evangéliumok jeleneteiből.

Frederic Macler francia armenista az 1930-as években tudományos körutazást tett Erdélyben, majd egy tanulmányt publikált az erdélyi örmény kéziratokról. Az egyébként alapos és szakszerű tanulmány - tudomásom szerint eddig egyedüli a témára vonatkozóan - említés szintjén sem foglalkozik a Vatikáni Könyvtárban található erdélyi örmény kéziratokkal, pedig Tisserant katalógusa Macler tanulmánya előtt mintegy 10 évvel már megjelent. A Vatikáni Könyvtárban található kéziratok az örmény liturgia XVII-XVIII. századi kérdéséhez, esetleges erdélyi sajátosságaihoz vezetnek bennünket közelebb; művelődéstörténeti értékük, hogy az eddigi képet megerősíthetjük, illetve árnyalhatjuk az erdélyi-, lebergi örmény katolikus

egyház XVII-XVIII. századi kapcsolatára vonatkozóan.

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub februári délutánján)

* * *

„Mindenkit megtéveszthetsz egy ideig,
még néhány embert is megtéveszthetsz mindig,
de nem téveszthetsz meg mindig minden embert.”

A. Lincoln, az Egyesület Államok 16. elnöke

* * *

Fodor György

60 éves Dr. Jakubinyi György érsek

Máramarosszigeten született, 1946. február 13-án. Isten szolgája, *Márton Áron* püspök szentelte pappá 1969. április 13-án, Gyulafehérváron. Ezt követően egy éven keresztül végezte a titkári teendőket a szatmári püspökségen, majd négy éven át a római *Collegium Germanicum et Hungaricum* hallgatójaként megszerezte a Pápai Gergely Egyetem teológiai és a Biblikus Intézet szentírás-tudományi licenciátusát. A budapesti Pázmány Péter Katolikus Akadémián doktorált. 1974-től püspöki kinevezéséig a gyulafehérvári „Megtévesztett Bölcsesség”-ről nevezett Hittudományi Főiskolán a szentírástudomány, valamint a héber és görög nyelv professzora.

Dr. Jakubinyi Györgyöt 1990. április 29-én szentelte püspökké *Francesco Colassuono* érsek (később bíboros), rendkívüli apostoli nuncius - mint *Aquae Regiae* címzetes püspökét és gyulafehérvári segédpüs-

pököt. 1991. július 19-én II. János Pál pápa kinevezte a romániai katolikus örmények apostoli kormányzójává is. Ebbe a méltóságba a következő év márciusában iktatták be, Szamosújváron.

A Szentatya 1994. április 8-án nevezte ki gyulafehérvári érsekké, székfoglalására ugyanazon év április 21-én került sor.

Nemzetünknek sok ilyen papra van szüksége, mert a pap az emberi boldogulás elősegítője, eszköze is. Érsek atyánk, papságának 37 esztendeje folyamán - s különösképpen tanári és főpásztori szolgálata gyümölcsként - sok elhivatottat indított útjára, olyan Istenszolgákat, akik két kézzel fogják az embereket, a keresztet és a Könyvet.

Fárasztó apostolutódi útjain, a hatalmas területet magába foglaló Főegyházmegyében (és nemcsak) a lelkeket keresi, akárcsak Szent Pál. Alapos felkészültségével testőrséget áll a vallás szentélyében, hogy megvédje az isteni eszme koronáját. Gazdag szentírás-tudományi és egyháztörténeti munkásságát több könyve és szaktanulmánya bizonyítja. Ő lektorálta például a Magyar Katolikus Püspöki Kar felkérésére a Neovulgáta alapján kiadott, átdolgozott Ó- és Újszövetségi Szentírást is.

Többek között díszdoktora a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemnek. Számos rangos díjjal, elismeréssel tüntették ki.

Főpásztorként jelentősen növelte mind Lisieux-i Kis Szent Teréz, mind a magyar szentek, boldogok és vértanúk tiszteletét.

Jelmondata „*Magasztalja lelkem az én Uramat.*” - és az a tény, hogy Csíksomlyót választotta püspökké szentelésének helyéül, ékesen bizonyítják érsekünk különleges Mária-tiszteletét.

A Szűzanya hálaénekének szellemében mi is hálát adunk Istennek azért a nagy kegyelemért, hogy ilyen tudós főpásztort rendelt a sok megpróbáltatáson átment erdélyi főegyházmege élére.

Érsek atyánk - Isten éltesse sokáig! Ad multos annos!

A szerző piarista confrater

* * *

Kabai Ferenc

Szamosújvári Te Deum

Ha Szamosújvárról hallunk, talán a hazánkba települt örményekre gondolunk, akik megvették a szamosújvári vár melletti földterület, s az 1700-as évek elején felépítették Örményvárost vagy Armenopolist. Ez a város valóban az erdélyi örménység központja volt. A város lakói semmilyen áldozatot nem sajnáltak az építésre, s ezért az sajátos arculattal rendelkezik ma is. Az örmények viszon­ tagságos történelmük során sűrűn tapasztalták: „Csín náji mér véra dákh ácskov” (Nem néznek mireánk meleg szemmel). A Szamos mentén az örmények otthont teremtettek. A kereskedelem­ből sok áldozat árán sokan meggazdagodtak, sőt egyesek nemességét is szereztek.

Érdemes lenne a város máig meglevő épületeiről szólni. Ki tartja ma már számon az ódon bolthajtásos szobák titkait? A bennük élők jövőt féltően meddig jutottak el a vitában? Sejtették-e, hogy 1992-re nyelvüket teljesen elfelejtik? Száz esztendeje még örménybetűs felszerelést használtak a nyomdájukban, gyermekeik pedig anyanyelvi líceumba jártak.

A városka utcái egyenesek, nyugalmat sugárzó. Impozáns portálok, díszes kapuk, nyeregtetős házfe­delek a vakon meredő szoborfülkékkel, szép díszes templomaival ma is turistahívogató. Évtizedeken át ezt megelőzően nemzedékek fáradoztak, hogy őrizték hagyományaikat, a sok drága örökséget, mely Eu­rópában párját ritkítja. Varrottasaik világhírűek, nagy kár, hogy feledésbe mennek. Ki tudja, mennyi kul­túr­kincs hever ládába gyömöszölve, talán nedves pincék mélyén, mert sehol nem történik róluk említés hosszú évek óta.

Ki tett a városért a legtöbbet? Ez is titok marad, bolthajtások, faragott kövek titka. Lám máig mutogatják ama kidei mester köveit. Formálta-e két kezével, nézte-e meleg tekintetével *Sipos Dávid* kőfaragó mester, aki a dési szószéket készítette? Hol lakott *Gábris Zakariás*, ez a kistermetű, de nagylelkű tanár? Szótárt állított össze, tankönyveket írt, no meg színdarabot. Negyvenkét év alatt 2425 gyermeket nevelt. Ki vette komolyan? Kortársa, *Lukácsy Kristóf* a magyar őstörténet örmény vonatkozásait kutatta. Szelle­mi vezér lett *Szongott Kristóf* is. 1901-ben monográfiát ír a városról, melynek mottója: Itt a holtak élnek, a némák beszélnek. Ugyanő szerkesztette az Armenia című folyóiratot. Hogy bírta hangyaszorgalommal meg szemmel az éjszakai baglyoskodást, amikor még nem volt villanyfény? Hol, hogyan lehetne ezt az ügyszeretetet megtanulni?

Kisvárosi utcák. Első, második, harmadik, negyedik utca. Megszámolták őket. Némelyiket az utóbbi években megcsorbította a buldózer, pótolhatatlan károkat okozva. A poros kis utcákban megfordult Petőfi, Jókai, Orbán Balázs. Cosbuc itt fordította le Dante főművét. Lehetne sorolni hosszan, bőven az örmény származású művészeket, írókat, akik bár nem éltek itt, de e közösséghez tartoztak és máig hatnak. **Hollósy Simon** festőművészt, **Csiky Gergelyt**, a realista dráma mesterét, **Petelei Istvánt**, a novellistát, **Ady Endre** hű barátját, **Bányai Elemért**, aki Zuboly álnéven írt.

Armenopolis, Hajakhagakh méltó lett ismét nevéhez. 1992. március 1-én megéreztek az európaiság ízét, zamatát. Titokzatos módon a hatalmas templomban mintha padról padra Valaki közöttünk járt volna és ugyanazt mondta a maradék örmény katolikusnak, a széki, a kidei származású reformátusnak, a szarvaskendi katolikusnak, a szamosújvári görög katolikusnak: „Ha megmaradtok az én beszédemben, bizonyosan az én tanítványaim vagytok.” (János 8,31).

Isten szolgálói alázattal megálltak Urunk színe előtt és együtt vallották, ki-ki a maga nyelvén: „Krisztus Isten egyszülötte, Király vagy te mindörökké”. Felsejlett előttünk a macedón férfiú, aki Pál apostolt is kérte: „Légy segítségül nekünk”.

Zengett, szárnyalt az ősi ének egy sokat szenvedett népért, amely a jeles napon ünnepelt. „Szabadíts meg, Uram néped, áldd meg a te örökséged.” Imígyen fohászokdtunk mi vendégül látott reformátusok is, hiszen dr. Jakubinyi Györgyben már régóta Erdély kiváló igehirdetőjét ismerjük és tiszteljük. „Irgalmazz, Uram, irgalmazz, Híveidhez légy irgalmas”, néki, az őrállónak, és nekünk, mindannyiunknak.

Az örmény alvilági sas, a Jatsyu, a múltba s a jövőbe néz. Ennek a népnek gazdag múltját őriznie és tisztelnie kell mindenkinek, aki e tájon él.

(Megjelent az *Üzenet*, 1992. április 1-i számában,
az Erdélyi Református Egyházkerület gyülekezeti lapjában)

* * *

„Míveltség s szabadság áldás egy nemzetén,
Hol egyik nem virul, a másik nem terem.”

Kádár József

* * *

Varga Gábor

Az Ararát üzenete

(3. rész)

**„Ha az én szóbeli áldozatom kedves néked,
Hadd csatlakozzanak elődeink ajándékai,
Ha pedig valaki elveszti lelki erejét,
Újítsd meg a benned ezen imákkal bízók elszántságát.
Ha pedig a bűnök földig rombolják a remény oszlopait,
Ezt imákkal, mint megmunkált kövekkel,
Támasztó jobboldal emeld fel újra őket.
Ha pedig az első reményeket a bűnök kardja széthasogatja,
Kösse össze akaratom, mindenható.”**

(Grigor Narekaci: *Siralmas énekek*)

„A történész Agathangelosz szimbólumokkal teljes elbeszélésben mondja el részletesen azokat a dolgokat, amely a hagyomány szerint népetek tömeges megtérését kísérték. Az elbeszélés két hős gondviselés-szerű és drámai találkozásával kezdődik: az egyik a pártus Anak fia Gergely, aki a cézáriai Kappadokiában nevelkedett, a másik az örmény király, III. Tiridát. Először egy összeütközés történt, mert Gergelytől a király azt követelte, hogy áldozzon Anahit istennőnek. Ő ezt megtagadta és elmagyarázta az uralkodónak, hogy egyedül egy a teremtője az égnek és a földnek (...) Kegyetlenül megkínózták, de Gergely Isten erejével álhatatos maradt. Amikor a király ezt látta, mély és sötét kútba dobatta Gergelyt, amelyben kígyók éltek, s ahonnan senki sem került ki élve. A Gondviselés azonban egy jámbor özvegy keze által táplálni kezdte Gergelyt, s így ő hosszú éveken át sértetlenül élt a kútban.

A történet következő eseménye Rómában játszódik, ahol Diocletianus császár megpróbálta elcsábítani Hripszime szüzet, aki, hogy elkerülje a veszedelmet, néhány társnőjével elmenekült Rómából és Örmény-

országban keresett menedéket. Szépségére felfigyelt Tiridát király is, s ő is meg akarta szerezni magának. Amikor látta, hogy semmire sem megy, Hripszimét társnőivel együtt kegyetlenül megkínoztatta és megölette. Büntetésül e szörnyű tettért, Tiridát vaddisznóvá változott és nem kapta vissza emberi alakját mindaddig, amíg égi jelnek nem engedelmeskedve ki nem szabadította Gergelyt a kútból, amelyben ő immár 13 éve élt. Amikor a szent imádságára újra emberré változott, Tiridát megértette, hogy Gergely istene az igazi Isten, s elhatározta, hogy családjával és hadseregével együtt megtér és az egész országban hirdetni kezdi az Evangéliumot. Így történt, hogy az örmények megkeresztelkedtek, és a kereszténység a nemzet hivatalos vallása lett."

**(II. János Pál pápa apostoli levele az örmény nép megkeresztelkedése
1700. évfordulója alkalmából, Vatikán, 2001. február 2.)**

Állni Geghard kolostorának ki tudja hányadik emeletén és melyik termében, csodálni az egyedi faragású tartóoszlopokat - misztikus megvilágításban még véletlenül sem találsz két azonos díszítőelemet rajtuk! -, az ember nagyságúra kivésott, mitikus véderővel felruházott sajátos kőkereszteket, a „hacskar”-okat, valamint a különféle bibliai történetet ábrázoló, aprólékos türelemmel kivésott kupola-díszeket, végigfuttatni tekintetedet a boltív-csúcsok közelében alig-alig észrevehető ovális mennyezet-réseken - melyeken át már a feletted lévő szentéllyel vagy éppenséggel Isten szabad egével teremődik meg a közvetlen kapcsolat -, az oldalfalak pompás keleti ornamentikáján, a vastag kőasztalokra tett homok-tálcák imbolygó gyertyaláng-tengerén.

Állni döbbenetben, némán, mintha időtlen-idők óta itt bámészkodnál ebben az egyre sejtelmesebb, egyre titokzatosabb barlang-sötétségben, mintha nem is másfél-két óra, hanem egy örökkévalóság telt volna el azóta, hogy egy rozoga Volgába beszuszakolódván magatok mögött hagyátok az örmény fővárost és nekiindultatok a hófedte Aragác tiszteletet parancsoló körengetegének; mintha nem is negyven, de legalább négyezer kilométernyire volnátok a modern civilizáció megannyi magamutogatásától, zűrzavarától, bábeli tülekedésétől; állni, álmélnodni, átlényegülten csodálkozni - és hallgatni, hallgatni, hallgatni a Csendet...

Itt bizony minden kőfaragás külön emberi sikolyt rejt magában; itt minden egyes díszítő-elem egy-egy valódi kőbe költözött fájdalom. Évszázadok férfi-zokogása rejtőzködik itt, ezekbe a faragott sziklákba bezárva. Nemzedékek hosszú sora suttozja - suttozja?, ordítja teli torokból a füledbe! a maga tehetetlen Sirmalmas Énekét...

- *This is a really Armenia!... The stone country...*

Itt állsz tehát hosszú-hosszú percek óta sziklának vetett háttal, oszlopnak támasztott fejjel és borzongó idegszálaiddal fürkészed az Időt. Csipp-csüpp-csipp-csüpp - hallgatod az alapottyanó vízcseppek ütemes csobbanását az egyik távoli sarokból: visszhangos medencébe-merülésük csak még jobban ellensúlyozza a körülötted beálló csend történelem-előtti mélységét. Micsoda iszonyatos súlya lett itt hirtelen a föld alatt mindennek! Micsoda döbbenetes egybesűrűsödése a megszenvedett Életnek! Társaidd ugyan már rég előre siettek - a turista-csalogató emléktárgy-árusok itt is kitergették már talmi portékáikat a kolostor kapuja előtt! -, senki emberfia nem zavarja alkalmi belefeledkezésedet a Mindenségbe, még véletlenül sem hallani a sötétben sehonnan semmiféle nessenést, mégis tudod, érzed, érzed: nem vagy egyedül. Teljes belső éneddel felajzva, valamennyi érzékszervedet készenléti állapotba helyezve: így, csakis így tudod megfejteni magad számára a rádszakadt félhomály valódi üzenetét. Azt, hogy ezekkel a sehol máshol a világon fel nem lelhető díszítésekkel, ezekkel az egyedi módszerekkel: sziklába-vésott kőkeresztekkel a barlangok mélyére, a nyaktörő szurdokok védelmébe menekített Hűség panasolja el most neked mindazt a kint és nyomort, mindama szenvedést és megaláztatást, amelyet az elmúlt másfél-évezred során ennek a sokat próbált kis népnek templom- s egyház-alapító *Világosító Szent Gergely* óta e tájon megtapasztalnia megadatott. Azt, hányszor kellett tatár és perzsa, arab és török hódítók elől idemenekülnie a föld alá, hányszor tizedelték bősziült fenevadak és vad földrengések, gyilkos árvizek és sziklát-repesztő álnok forróságok az ide iparkodót. Mennyi vér, szenvedés és mennyi pusztulás! S lám, a Hit megtartó ereje mégis minden nehézséget áthidalta, a Szellem akarata minden győzedelmeskedett: *Ayrivank*, a „barlang-kolostor”, a „hét templom” vagy a „negyven oltár kolostora” mindmáig megőrizte a „lándzsa hegyé”-t az egyetemes örménység számára. Az 1250-ben felvett Geghard neve ugyanis ezt jelenti...

- *Mr. Varga! Were are you? Mr. Varga! Mr. Varga! Are you ready?...*

Kifelé indulva, valami nehezen megmagyarázható belső készletétől hajtva odalépsz a kőasztalon vibáló láng-tengerhez s a bejáratnál kezdedbe erőszakolt gyertyák közül hármad sebtében odaállítasz az előtted lobogó több-száz társuk mellé. Egyet rég elporladt szüleid emlékéért, egyet a távolba-szakadt gyermeked mielőbbi hazatértéért, egyet pedig „víg esztendőt” megannyiszor váró néped boldogulásáért.

Úgy, ahogy ez itt errefelé évszázadok óta szokás. Ahogy itt ezt a barlangok mélyén továbbéltetett hagyomány megköveteli...

Eleinte a három lángocska éppen csak pislákol, apró sárgás gömböcskékük épphogy csak remegve-imbolyog a vékonyka kanóc tetején, majd lassacskán erőre kapnak, szép egyenletesen hosszúkásra nyúlnak, s néhány perc múlva nyelvük már imponálóan nagyra növe olvad bele a homoktálca lüktető lángegyetemébe. Úgy tetszik, kedvessé vált a Fennvaló előtt az igyekezeted: Valaki valahol odafenn felfigyelt reád. Valaki valahol a csillagokon túl meghallgatta néma könyörgésedet...

S ki tudja, meglehet talán még *Kálvin János* szelleme is megbocsát majd neked ezért a tévelygésért. Talán még az ő mindent regisztráló szigorú tekintete sem fog azonnal kiátkozásért kiáltani ezért az alkalmi liturgia-váltásért. Végtére is: „*Post tenebras lux!*”. A fény előbb-utóbb mindenütt legyőzi a sötétséget...

Folytatjuk

A cikk szerzője a Románia Szabadalmi Hivatala vezérigazgatója

* * *

XIV. Mátyás Napok

VI. dies, február 22, szerda

Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság Napja

Armenia ünnepe: *A föl nem adható város - ahol egyszer minden itt lakónak harangoznia kellene...* címmel zenés irodalmi műsorral emlékezik Mátyás királyra, az örménymagyarokra, szereti, félti, élteti a kincses várost február 22-én, szerdán délután négy órai kezdettel a Bánffy Palota Tonitza-termében a 15 éves Armenia Baráti Társaság.

Prózával és költeményekkel közreműködnek: *Bogdán István, Egyed Emese, Fodor György, Fuchs Tünde, Karácsonyi Zsolt, Király László, Lászlóffy Csaba, Sebesi Karen Attila. A zenei műsorban fellépnek: Adorjáni Ágota, Csenge, Eszter és Réka, Balázs Borbála, Kiss Lehel, Köpeczi Sándor, Lászlóffy Réka, Mányoki Mária, Molnár Mária, Nagy Zoltán és Starmüller Péter. Műsorvezető: Bálintné Kovács Júlia.*

(Megjelent a Szabadság 2006. február 20-i számában)

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság ünnepe

A 15 év alatt következetesen dolgoztunk céljaink megvalósításáért. Közösséget teremtettünk, „határon átívelő” közösséget, és a budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel együtt azon munkálkodunk, hogy töredékekből, mozaikokból összerakjuk a XIX-XX. század és napjaink örménymagyar vonatkozású történelmét, mely Erdély magyar történelme is; hogy megismerjük, majd megismertessük az Erdélybe települt és itt hazára lelt népcsoport mindennapjait. Mert egyrészt Vörösmarty-val együtt valljuk: „*Emlékek nélkül népeknek híre csak árnyék*”, másrészt Nemeskürthy tanár úrral hisszük: „*A múltat nem lehet tőlünk elvenni, de az csak akkor a miénk, ha ismerjük.*”

A konferenciáinkon elhangzottakat 1997 márciusától havi rendszerességgel megjelenő folyóiratunkban és önálló kötetekben közreadjuk, ismertetjük a kutatások eredményeit, a visszaemlékezéseket, családtörténeti mozaikokat. Talán a mi munkánknak is köszönhető, hogy az amatőrök mellett, a történészek figyelmébe is e kis erdélyi népcsoport felé fordult. Elmondhatjuk, hogy a kutakodás napjainkban reneszánszát éli. Őseink rászolgáltak erre az érdeklődésre, hiszen a legkiválóbbak mind anyagi, mind szellemi erőforrásait arra használták, hogy új hazájukat, Erdélyt, e kis országot, felvirágoztassák.

Pomogáts Béla irodalomtörténészt idézem: „*Petelei István gazdag örmény kereskedő családban született (1852), és az erdélyi örmények akkor már réges-régen magyarrá váltak, a magyar kultúrát gazdagították, és öntudatos magyarként képviselték az erdélyi magyarság érdekeit.*”

Meg kell említenem *Jakabffy Elemér* nevét is. Munkásságát jobban meg kellene ismernünk.

Az 1991. február 21-én alakult és március 22-én bejegyzett Társaságunk 1998. február 19-e óta együttműködik a *Piarista Öregdiákok Baráti Körével* és az *Apáczai Csere János Baráti Társasággal*. A Triumvirátushoz 1998. augusztusában csatlakozott az Erdélyi Kárpát Egyesület is, majd később a Marianumisták. Minden jelentősebb eredményt összefogásunknak köszönhetünk.

Kedves Barátaink! Jó volt Veletek együtt dolgozni, és jó lesz február 22-én együtt ünnepelni a Bánffy-palotában. Biztos vagyok benne, hogy ezután sem fogunk csalódást okozni sem egymásnak, sem közösségeinknek.

*A szerző az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke
(Megjelent a Szabadság 2006. február 18-i számában)*

* * *

Mátyás Napok Kolozsváron

Hölgyek és Urak, lányok és asszonyok, fiúk és férfiak !

Mindannyiuknak köszönöm, hogy jelenlétükkel megtisztelték összejövetelünket. Számomra ez azt jelenti, hogy aki most itt van, minden bizonnyal híve és tisztelője Mátyás királyunknak, félti, óvja, tehát szereti a föl nem adható várost: Mátyás szülőhelyét, és kedveli a mi 15-éves *Baráti Társaságunkat, az „Armeniá”-t.*

Ünnepi műsorunk ugyanis e három pillérré épül - Mátyás király, az örmények, és Kolozsvár, az építmény díszje pedig az ének és zene. Külön köszönöm a gondviselő Jóistennek, hogy a Mátyás Napok mindenkorai szervezőjének, ***László Bakk Anikónak*** azt sugallta, bízson meg bennünket a mai nap műsorának összeállításával, hiszen Anikó nem tudta, hogy épp most 15 éves az Armenia.

Ha ez a felkérés nem történik, hogyan lehetne alkalmunk arra, hogy ilyen környezetben - a Bánffy palotában -, ilyen körülmények között köszönthessem azokat is, akikkel évek óta együtt dolgozunk: segítő-társainkat, az ugyancsak 15 éves ***„Piarista Öregdiákok Baráti Körét”***, az ***„Apáczai Csere János Baráti Társaságot”***, valamint az ***„Erdélyi Kárpát Egyesület”*** tagjait és Dr. Issekutz Sarolta személyében az ***„Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet”***.

Barátaim, jó volt Veletek együtt dolgozni, Biztos vagyok benne, hogy ezután sem fogunk csalódást okozni sem egymásnak, sem közösségeinknek.

Magunkról néhány mondatot.

Felhívom a tisztelt hallgatóság figyelmét arra, hogy jelen megemlékezésünkben hányszor fordul elő a február hó. Az 1991. február 21-én alakult Társaságot a kolozsvári törvényszéken néhai ***Keresztes Zoltánnal*** együtt jegyeztettük be. Közös munkánknak korai halála vetett véget. A Társaság új székhelyét - a mi lakásunkat - 1997. február 21-én még ***Sáska Jenő*** szamosújvári örmény katolikus plébános és több olyan kedves tagtársunk jelenlétében avattuk, akik már eltávoztak közülünk. Nyugodjanak békében.

Az 1997-es év más vonatkozásban is változást hozott Társaságunk életében. Nemcsak itthon kötöttünk együttműködési megállapodást az említett szervezetekkel, de abban az évben, ugyancsak februárban alakult a budapesti székhelyű ***Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)*** meghívott bennünket ***„Az örménykatolikus egyház története és művészete”*** címmel rendezett konferenciára. Számunkra, itthoniak számára ez a találkozás meghatározó jelentőségű volt. Egyrészt lehetőséget teremtett a csíkiak, gyergyóiak, szentgyörgyiek, brassóiak, erzsébetvárosiak, szamosújváriak, tordaiak, kolozsváriak számára, hogy megismerjék egymást, másrészt együttműködési megállapodást kötöttünk, melynek értelmében közös rendezvényeinkhez az EÖGYKE biztosítja az anyagiak orozslánrészét. Adományaik és a szamosújvári magyar közösség, valamint az örménykatolikus plébánia segítségével nélkül nem rendezhettük volna meg 1999-ben kétnapos konferenciánkat ***„Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örménykatolikus egyháza és identitástudata régen és ma”*** címmel, kötetben sem látott volna napvilágot a sok értékes tanulmány, és nem vehettünk volna részt itthonról 52-en az Erdélyi Örmény Gyökerek rendezésében megtartott ***Magyarörmény Kulturális Napok*** Budapesten rendezvény keretében 2000-ben a III. konferencián, melynek címe: ***„A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma”***.

2001-ben ***„Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak gyarapították, hogy a haza fényre derüljön, s kincsese legyen Kolozsvár - Szamosújvár”*** címmel tartottuk eddigi legnagyobb szabású rendezvényünket. A

Szent Mihály Plébánia imatermében kezdődő jubileumi konferencia az örmény kereszténység 1700., keresztény magyarságunk 1001. évfordulójának jegyében zajlott. A háromnapos rendezvény emlékezetes maradt valamennyiünk számára.

Természetesen minden évben részt veszünk az örmény-katolikus templomok búcsúin, legnagyobb számban a **Világosító Szent Gergely** napi búcsún, a szamosújvári székesegyház búcsúnapján.

1997-től az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadja a Füzeteket, a 40 oldalas havilapot 1600 példányban. Lehetőségünk nyílt rá, hogy kutatási eredményeket közölhessünk, ugyanis egyre többen ásnak le a gyökerekig, írják le emlékeiket, egy-egy tájegységen végzett kutatásaik összegzését. Az évkönyvekben összegyűjtött Füzeteket Erdélyben és Magyarországon is számos közkönyvtárnak adományként juttatják el. Baráti Társaságuk feladat, az erdélyi könyvtárakhoz, gyűjteményekhez postázni, elvinni az adományt. A közel 500 erdélyi címre, az olvasókhoz havonta juttatom el a lapot, ennek költségeit is magyarországi barátaink állják.

Talán a mi munkánknak is köszönhető, hogy az amatőrök mellett a történészek, művészet- és egyháztörténészek figyelme is e kis erdélyi népcsoport felé fordult, hisz elmondhatjuk, hogy a kutakodás napjainkban reneszánszát éli.

Őseink, az **I. Apafy Mihály** idejében Erdélybe települt örmények hazára leltek itt, s mind anyagi, mind szellemi erőforrásaikat arra használták, hogy e kis országot, melyet immár sajátjuknak éreztek, felvirágoztassák. Büszkék vagyunk **Orbán Balázs** megállapítására: „*az örmények a kor szellemével nemcsak előhaladtak, hanem mondhatnók túlszárnyaltak másokat, minden mi jó és nemes felkarolni, előmozdítani igyekeznek*”.

Petelei István csak egy évtizeden át volt kolozsvári polgár, de ezen évtized alatt jelentős tekintélyt szerzett magának. Újságírói tollával, hatásos megnyilatkozásaival előmozdította Kolozsvár központjának mai formájában való rendezését, a főtér modern arculatának kialakítását, szorgalmazta a Mátyás szobor mielőbbi elkészítését és felállítását a legméltóbb helyen - a Szent Mihály templom tőszomszédságában.

Merza Gyulának nemcsak a Mátyás szobor felállítása volt szívügye, de kezdeményezte, majd **Fadrusz Jánossal** egyezkedett az örmény katolikus hitre térítő **Verzár Oxendius püspök** szobrának Szamosújváron való felállításáról, amelyet végül nem sikerült megvalósítania.

Bálintné Kovács Júlia

(Elhangzott Kolozsváron, a XIV. Mátyás Napokon, 2006. február 22-én)

* * *

Fodor György

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kedves Ünneplők! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A „tizenöt éves” jelző egyszerre sok is, kevés is. A földtörténeti évmilliókhoz viszonyítva 15 év jelentéktelen, de egy emberöltőben ez már jelentős korszak.

Az „**Armenia**” Társaságot pedig emberek, de nem akármilyen emberek, hanem kiváló, gazdag lelkületű merész újrakezdők szervezték és alkotják, akik tudták és tudják, hogy nemcsak Krisztus szeretete, hanem az idő is sürget. Ők munkásságukkal a zsolttárossal együtt mondják/kérik: „*Taníts meg számba venni napjainkat, hogy bölcs szívet szerezhessünk magunknak!*”

Ebben az évben a Piaristák Romániai Rendtartománya is jubilál. 230 esztendeje, 1776. június 7-én kelt rendeletével Mária Terézia, a piaristák iránti nagyrabecsülése jeléül, az 1773-ban eltörölt jezsuita rend iskoláiból négyet - Trencsént, Selmecebányát, Kőszegét és Kolozsvárt - a modern katolikus nevelés megteremtőjére, a **Kegyes Iskolák Tanító-rendjére** bízta.

Sokezer ember - közöttük nagyszámú örménymagyar - elmondhatja, hogy szerencsés, amiért valamelyik piarista gimnázium növendéke lehetett. Nemzeti eszme és haladás - a kolozsvári Alma Mater e két fogalom igazi szintézisét tudta nyújtani és mindkét utódiskola nyújtja ma is.

Örömről, itt most megemlékezünk a kolozsvári **Piarista Öregdiákok Baráti Köre** megalapításának ugyancsak 15-ik évfordulójáról is. Nekik köszönhetően jelenleg a piarista intézmény nélküli Kolozsváron tovább él a piarista szellem, élnek a hagyományok. Ezt a gazdag örökséget, mely része a magyar keresztény nevelésnek, magukénak érezték mindenkor az örmények is. A volt **Zágoni Mikes Kelemen Római Katolikus Piarista Főgimnázium** örménymagyar vendiákjai közül megemlíteném - ábécé sorrendben -

Bogdán Imre, Böszörményi Árpád, Dániel Gusztáv (a kör elnöke), **Kapdebő Alajos, Lőrinczi Miklós** nevét, akik köztünk vannak. Bocsássanak meg, ha valakit kifelejtettem.

A külföldre távozott örmény diákok között számon tartjuk **Vákár Lászlót, Folyovics Györgyöt, Gorove Árpádot és másokat, az elhunytak közül Petelei Istvánt és Pongrácz Gergelyt.**

A híres piarista diákok közé tartozik továbbá **Merza Gyula**, örmény származású polihisztor - több tudományban jártas, sokoldalú tudós -, aki a kolozsvári főgimnáziumban érettségizett s később városi tanácsosként is kitűnt. **Tatár Zoltán** az „Erdélyi Örmény Gyökerek” folyó év februári számában leírja, hogy Merza Gyula javaslatára honosodott meg a Házsongárdi, illetve Hóstát negyedek elnevezése. Szívhez szóló, gyönyörű beszéddel köszöntötte a püspökké kinevezett Márton Áront, míg a XII. Pius megkoronázására írt latin ódájáért Merza Gyulát a pápa 1939. április 3-án a „Szent Szilveszter Rend Lovagkeresztjével” tüntette ki. 1943-ban hunyt el.

Szintén a kolozsvári főgimnázium diákja volt egy másik örmény család sarja, az 1921-ben érettségizett **Dr. Soó Rezső**, aki 1929-től a debreceni tudományegyetem növényteni tanszékének vezetője, 1940-1944 között a kolozsvári egyetem növényrendszertani tanszékét, a Botanikus Kertet és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Növénytárát vezette, 1955-től pedig az Eötvös Lóránd Tudományegyetem professzora. Hét évtizedet átfogó munkássága során több mint 660 publikációja jelent meg, köztük 30 könyv.

A tanári karból most két örménymagyar nevét említek. A cserkészlet a gyakorlati életre nevel - hangsúlyozta **Puskás Lajos** latin-történelem szakos tanár, az intézet cserkész századának lelkes parancsnoka. Nagyrészen az ő érdeme, hogy a cserkészlet a piarista iskola életét színesítette és abba új erkölcsi tartalmat vitt, sok olyan gyakorlati tudással ismertette meg a diákokat, amelyek őket iskolai tanulmányaikban is elősegítették. **Dr. Denderle József** pedig kimagasló tudású történelem-földrajz szakos tanára volt az iskolának. Nagy tudású, széles látóköre és gazdag lelkisége miatt papként is maradandó emléket hagyott bennünk.

Nem fejezhetem be az amúgy hiányos felsorolást anélkül, hogy ne beszéljek a volt „**Marianum**” **Római Katolikus Leánygimnázium** egykor örménymagyar diáklányainak követendő példát mutató életéről. Ilyenek **Dán-Katona Zsuzsa és Mária, Placsintár Adrienne és Sára, Horelian Armine** és mások.

Tisztelt jubiláló Közösség! Meggyőződéssel állítom, hogy a kisebbségi élet - esetünkben az örmény és magyar - az egyházakkal él vagy elbukik. Ezért fontos a hűség szép példája. Az örménymagyarok többségének életviteléből látható, hogy a hitnek milyen összetartó ereje és szerepe van, és a hazafias-vallásos magatartásnak milyen megkapó megnyilvánulásai lehetnek.

Múltunk a reményünk! A Piarista Tanítórend nem engedte el kezeteiket, és ezen jubileum alkalmából is az összetartozás erejével akar körülölelni kedves mindannyiótokat. Minden ünneplő résztvevőnek szívből kívánok hitet, reményt és szeretetet, erőt, egészséget, bátorságot a hétköznapi kitartásra a jóban. Virágozzék továbbra is a 15 éves „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaság s vele együtt a Piarista Öregdiákok Köre. Vivát, crescat, floreat!

*Elhangzott Kolozsváron, 2006. február 22-én
A szerző Piarista Confrater,
a Romániai Piarista Rendtartomány megbízottja,
az Erdélyi Piarista Diákszövetség elnöke*

* * *

Puskás Attila

Szabadság és integráció *Az örménység erdélyi otthonában*

Európa szellemtörténeti fejlődésében a szabadság, integráció és a velük lényegileg összetartozó autonómia eszméje a felvilágosodás korába vezetnek vissza. A felvilágosodás szellemtörténeti eseménye alapján a valóság újszerű megközelítése állott, és azzal a kopernikuszi fordulattal hozható összefüggésbe, amely egy antropocentrikus paradigma megjelenését jelentette a teocentrikus világnépe helyett.

Ennek a fordulatnak gyökerei mélyen a középkorba nyúlnak vissza, és nem egy „villámcsapásként” megjelenő újkori jelenség. Annak ellenére, hogy az arisztotelészi kategóriák szerint gondolkodó **Aquinói Szent Tamásnál** már egyértelmű antropocentrikus megközelítést találunk, a szabadság, integráció és autonómia eszméjének kifejtése a német felvilágosodás gondolkodójának, **Immanuel Kantnak** (1724-1804)

nevéhez fűződik. Kant szerint a felvilágosodás az ember kilábalása az önmaga okozta kiskorúságából, ahol a kiskorúság az ember képtelenségét jelenti értelmének külső irányítás nélküli használatára. Hozzáteszi, hogy önmagának okozott ez a kiskorúság, ha nem az ember hiányzó értelmi képessége okozza azt, hanem az elzárkózottság és a bátorság hiánya... *Sapere aude! Légy bátor, hogy használd értelmeket* - ez Kant szerint a felvilágosodás jelszava.

A felvilágosodás-kori Európa paradigmaváltása, amely az emberi értelem megismerő-képességét emeli ki, és másrészt az örmények erdélyi letelepedése, akik szerint „*csak az az ember, ki olvasni tud*”, vagy ahogyan közmondásukban megfogalmazzák „*kutyát üss, csak pénzt nyerj*”, talán nem véletlen egybeesés, és elsősorban gazdasági szempontból igaz kijelentés. De az értelem használata nem csak ebből a gazdasági szempontból elengedhetetlen, hanem az autonómia helyes értelmezése és megélése szempontjából is.

Az autonómia az erdélyi örmény közösségek szervezési formája volt, a szó eredeti görög értelmében. Ez lényeges szempont az erdélyi örménység önszerveződésének, és a szabadság és integráció kérdésének megértéséhez. A tulajdonképpeni kérdés az, hogy az erdélyi örménység mennyire tudott önállóan, szabadon rendelkezni saját gazdasági, egyházi, társadalmi élete fölött, és hogyan volt képes mégis a befogadó magyar nemzet tagjává válni, illetve, hogy mindez milyen eredményhez vezetett az évszázadok során. A kérdést egy történelmi diakronikus elemzés révén próbáljuk megvilágítani.

Az önrendelkezés is az örménység egyik létkérdése volt minden időben, és nem csak újkeletű probléma (különösen Magyarországon, ahol jelenleg a magyarörménység több kisebbségi önkormányzatba szerveződik). Az örmény történelem tanúsága szerint az örmény történelem az önrendelkezés története. Ez legelőször a kereszténységhez való ragaszkodásban mutatkozott meg. De ugyanez a vágy indította az örmény ősöket az V. században arra, hogy a túlzott görög keresztény integrációs hatás és perzsa pogánysítás ellen önálló örmény ábécé-t hozzanak létre, amely lehetővé tette az anyanyelvű oktatást és a könyvkiadást, amely minden nép esetében a kultúra fennmaradásának feltétele. Ugyanez vezette az önálló örmény egyház létrehozásának gondolatát is a VII. században. A szabadság és önrendelkezés gondolata kísérte az örményeket hosszú vándorlásuk során egészen a Kárpát-medencéig.

Örményország lakóinak egy része Ani, az „*1001 templom városának*” pusztulása után (1239-es török pusztítás, 1319-es földrengés) a kaukázusi bérceken keresztül *Akhszar* vidékén (a mai orosz Kazany és Astrachan közötti terület) telepedtek meg. Innen a tatároktól való félelmükben, 1330-ban mintegy 12 000 örmény költözött át a Krím félszigetre, ahol Kaffában (ma Feodoszija) és környékén telepedtek le. Innen többen kereskedőként érkeztek Lengyelországba és Moldvába. A hagyomány szerint Moldvában már az 1239-es mongol invázió előtt menekültek örmény családok, ahol hét várost (Suceava, Iasi, Botosani, Dorohoi, Vaslui, Galati, Hotin) és 1401-ben Suceavában püspökséget hoztak létre. 1457-ben pedig, amikor a tatárok végleg elfoglalták Kaffát, többen Lengyelországban Lemberg (ma Lviv, Ukrajna) központtal egy kolóniát hoztak létre, és innen szivárogtak Bukovinába és Moldvába.

Az ősi hazájukat eltipró hatalom azonban itt sem hagyta nyugodni őket. IV. Mohamed 1672-ben bevette Kaminez Podolszki lengyel végvárát. E viszontagságos időkben mintegy háromszáz család menekült a Kárpátok bérceibe.

Folytatjuk

A szerző örmény katolikus vikárius

(Elhangzott Kolozsváron, ERMACISZA konferencián, 2005. szeptember 10-én. Megjelent az Armenia - magyarörmény időszaki szemle 2005-2006.1., 52. számában)

* * *

**Balla Lóránt*

A barokk Erdélyben

A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkiisége (2. rész)

A barokk - a késő-középkorhoz hasonlóan - nem mondható különösebben liturgikus érzékű kornak. Lényegében a középkori lelkiiség folytatódott benne.

Élénk vallásos élet indult meg: fellendült a prédikálás, a gyermek és felnőttoktatás s a missziós munka, amely a más vallásúak (elsősorban protestánsok) tömegét vonzotta vissza az egyházba. A beszédek mellett gyakran tartottak a különféle liturgikus napokhoz, ünnepekhez kapcsolódó, látványos körmeneteket. E körmenetek gyakori eleme volt, hogy a missziós atya vagy éppen a földesúr haladt elöl, súlyos kereszttel vagy töviskoszorúval a fején, mezítláb. Kedvelt eseményei voltak e kor-

nak a búcsújárások is. Ma is minden vidéknek megvan a sajátos Mária-kegyhelye - általában szerzetesek vezetése alatt -, akik a búcsúk közeledtével és alkalmával alig győzik a gyóntatást.

Ebben a korban terjedt el az eucharistia misén kívüli (paraliturgikus) kultusza. Az oltáriszentség tiszteletére fényes úrnapi és alkalmi körmeneteket tartottak. A misék alatt azonban mindenki többnyire a maga áhítatát végezte. A pap - követve az egyház liturgikus hagyományát - a népnek háttal misézett, a nép, pontosabban a keresztények külön-külön ezalatt (elsősorban a devóciós szellem következményeként) az imakönyv mise-ájtatosságainak elmélkedésében merültek el, a misét tehát nem a köszönetalkalmának és helyének tekintették. Az egyes részeken a ministráns csengője figyelmeztette a híveket, hogy az oltárra tekintsenek. A liturgiát kizárólag papi feladatnak tekintették, előtérbe került a szolgálati papság „szolgáltatói” tevékenysége.

Az eucharistikus szemlélet kifejezetten ellenreformációs volt: áldozatot, jelenléte, imádást hangsúlyozó; ezzel szemben háttérbe szorult az igeliturgia, a lakoma-jelleg, az ünneplés közösségi jellege. Új esz-közökként tűntek fel az imakönyvek, a miseájtatosságok, a közös repetitív ima (például a rózsafüzér) és a népnyelvi miseénekek felajánlás és áldozás idején.

A mise egyes részei szinte önállósultak, „függetlenítették” magukat és önmagukban zárt nagysággá fejlődtek. A prédikáció ettől kezdve nem ment miserész számba. Önálló részként a mise elé került, a misén kívülre, és alkalmanként olyan hosszúra nyúlt, hogy szétfeszítette a mise kereteit. Térben is messze került a szószék az oltártól, mélyen a templomhajóban találta meg helyét - a liturgiától való elválás jeléül.

Ugyanígy függetlenedett az áldozás a szentmisétől, hosszú ideig a mise után szolgáltatták ki - vagy ugyancsak a misétől függetlenül.

Hasonlóképpen önállósult a liturgikus jellegében megfogyatkozó egyházzene is, amely a barokk pompáját nagyszabású „koncertisztikus” művekkel, orgona helyett alkalmanként egész zenekarral és minél népesebb énekharmonizálásával érte el. A zene egyházi koncertezés lett a liturgia jelenlétében. A barokk zene és a népet kirekesztő liturgia magával hozta, hogy a misét csak „hallgatni” lehetett. Az énekesek az oltár közeléből a legtávolabbi helyre kerültek: a nyugati bejárat fölötti orgonakarzatra. Ebben a korban tűntek el végleg a templomból az éneklősékek, a nagy templomokból az egykor külön funkcióval rendelkező bémák. És ugyancsak ebben a korban kezdődött meg a vallásos zenei dráma, az opera és az oratórium diadalútja. A liturgiában betöltött szerepek három részre szakadtak szét: a pap az oltárnál, az énekesek a kóruson, e kettő között a nép - és mindegyik egymástól függetlenül vett részt vagy volt jelen.

Az életörömtől eltöltött, fénytől ragyogó templomban a szentmise maga is önálló, zárt nagysággá lett, amolyan isteni színjáték, amelyet nézve-hallgatva (de azért jószerevel passzívan) fogad magába az ember. A szentmisén belül ettől kezdve az átlényegítés és az úrfelmutatás lett a mindent fölülmúló központ. A szentség jelenléte, tisztelete és imádása lett a legfontosabb.

A misén túl és kívül is folytatódó imádás mintegy vetekedett a misével: az oltáriszentség kihelyezésében, a nagy szentségi körmenetekben, áldásokban és örökimádásban. A szent kenyeret nyilvánosan láthatóvá tevő úrmutató (ostensorium, monstrancia) a liturgikus iparművészet új „sikerterülete”, a körmenet csúcspontja a menet közben adott többszörös áldás.

A barokk jámborság főbb megnyilvánulásai

A nép által kedvelt ájtatosságok közé tartozott elsősorban a keresztúti ájtatosság, amely 1726 után terjedt el, amikor is XIII. Benedek megengedte, hogy a keresztúti búcsúkat a világi hívek is elnyerjék.

A Szűzanya tiszteletében ekkor jelent meg a májusi ájtatosság. Fellendült Jézus Szentséges Szívének tisztelete, hiszen a korszak krisztocentrikus lelkiségű volt, a vallási élet központjába az Ige emberré válásának titkát és a megtestesült Ige személyét helyezte. Avilai Szent Teréz buzgólkodásának következtében előtérbe került Szent József tisztelete is. A jezsuiták ugyanakkor Nepomuki Szent János tiszteletét terjesztették.

A barokk kor a jámbor társulatok kora is. A jezsuiták a Mária-kongregációt, valamint Jézus halálfélelemének társulatát, a ferencesek a világi („harmadik”) rendet és a kordások társulatát, a domonkosok a domonkos harmadrendet és a rózsafüzér-társulatot terjesztették.

XI. Kelemen 1708-ban új kötelező ünnepként rendelte el a szeplőtelen fogantatás megünneplését.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó, 2005. augusztusi számában)

**A szerző harmadéves egyetemei hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán*

* * *

Fővárosi Örmény Klub
2006. március 16. ünnepi műsora
I. rész

Minden magyar márciusa
Sebesi Karen Attila színművész (Kolozsvár) és
Kobzos Kis Tamás zeneművész (Budapest)
közös műsora: erdélyi magyar írók, költők és 1848-49-es dalok,
valamint
Dávid Antal Iván Háromszék nem alkuszik című történelmi regényének bemutatása
A műsort a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat szervezi

II. rész
Barangolás őseink földjén Erdélyben
Dr. Szarka György vetített képes programajánlója

III. rész
Vendégünk **Dr. Puskás Attila**
örmény katolikus vikárius, Gyergyószentmiklósról
Bemutatja *Az erdélyi örmények nyomában* című három nyelvű kiadványát,
mely a helyszínen megvásárolható
A II-III. részt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezi

* * *

Örmény kisebbségi önkormányzatok választása
I. rész

Örmény kerületi, városi önkormányzataink mandátuma idén októberben lejár. Miután új választási jogszabályok léptek életbe a nemzeti és etnikai kisebbségi törvény módosításával együtt, megkezdjük olvasóink, választóink felkészítését a választásra.

Minden kedves Olvasónknak az a legfontosabb feladata, hogy feltérképezze közösségük azon tagjait (rokonok, barátok, ismerősök, munkatársak, szomszédok stb.), akik az örmény közösséghez tartoznak, illetve tartozónak vélnék, esetleg olvassák is a füzetünket, járnak néha rendezvényeinkre, de eddig még aktívan nem kapcsolódtak be életünkbe.

Az új választási szabály szerint ugyanis csak azon kerületben, városban, faluban írnak ki örmény választást, ahol - 2006. május 31. és július 15. között - legalább 30 helyi választópolgár kérelmezte az örmény választói névjegyzékbe felvételét a helyi választási bizottságtól, kinyilatkozva, hogy az örmény közösséghez tartozik. Csak ez a - legalább 30 - választópolgár kap értesítést az októberi örmény kisebbségi választásra és csak ők szavazhatnak az örmény kisebbség képviselőjelöltjeire. Magyarörmény közösségünkben minél többen kérik felvételüket az örmény közösséghez tartozók névjegyzékébe, akik majd a választásra is elmennek szavazni az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* (EÖGYKE) jelöltjeire, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a mi jelöltjeink jutnak mandátumhoz.

Képviselőjelölteket csupán civil szervezet állíthat. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület minél több helységben kíván képviselőjelölteket állítani közösségünk tagjai segítségével, hogy kulturális misszióinkat tovább tudjuk folytatni. A helyi választási bizottság minden választópolgárnak május 31. napjáig tájékoztatót küld a kisebbségi választásokra vonatkozóan és megküldik azt a formanyomtatványt, amelynek kitöltésével és eljuttatásával kérelmezni lehet az örmény választói névjegyzékbe történő felvételüket.

Kérjük tehát a magyarörmény közösséghez tartozók jelentkezését minél előbb az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél, hogy számba vehessük és felkészíthessük őket a kisebbségi választások szabályaira.

Elérhetők vagyunk az alábbi módokon: telefonon: 201-101 \, faxon: 201-2401, e-mailen: magyar.ormeny@axelero.hu, levélben: 1251 Budapest Pf. 70. postacímen, vagy személyesen a Fővárosi Örmény Klub rendezvényein: minden hónap 3. csütörtökén du. 16 órától a Magyarok Háza Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeletén a Bartók teremben.

* * *

Kopacz Mária kiállítás a Várban

2006. február 14-én nyílt meg Kopacz Mária festőművész „Karnevál” című kiállítása Budapesten, a Magyar Kultúra Alapítvány házában az I. ker. Szentháromság tér 6. szám alatt.

Bensőséges kiállítás megnyitón vehettünk részt. A művésznő és férje szeretetreméltó lény, a nagyméretű, ötletes, egyéni keretezésű színpompás képek és mesebeli lények kavalkádja, **dr. Török Katalin** művészeti író nagyszerű megnyitó előadása és nem utolsó sorban a megnyitó közönsége - köztük szép számmal az erdélyi örmények - együttjárása remek estét adott valamennyiünknek. Az alábbiakban közöljük dr. Török Katalin asszony megnyitó beszédét.

(A kiállítás március 10-ig látogatható, naponta 10-18 óráig.)

M

Hölgyeim és Uraim!

Ha be akarunk lépni *Kopacz Mária* festői világába, ha át akarjuk lépni azt a küszöböt, mely elválasztja az események és történetek szorításában és kényszere alatt, jól rosszul pergő, önmagát állandóan ismétlő világot, azaz e világunkat, az általa képpé formált világtól tudatos tudatunkat meg kell próbálnunk kikapcsolni, legalábbis egy időre félretenni. Mert a racionalitással itt nem sokra megyünk. A képzelet, a látomások, víziók, álmok, mesék és mítoszok, egyéni és kollektív tudatalatti emlékképek titokzatos labirintusaiban való eligazodást a jól megszokottól eltérő szabályok vezérlik. Rá kell hangolódni erre a téren és időn kívüli világra, ahol semmi nem az, aminek látszik, ahol semminek nincs konkrét tartalma, de annál inkább van szimbolikus jelentése.

Kopacz Mari képein nincs perspektíva és horizont, nincs elől és hátul, lent és fent, nincsenek fények és árnyékok, csak étellel, energiával telített vibráló, lüktető színek. Minden áramlik, lebeg, kavargok ok és cél nélkül, szertelenül.

A képeken ábrázolt alakok olyan lények, melyek emlékeztetnek ugyan ránk, hús-vér emberekre, de ki merné őket annak nevezni. Kopacz Mária lényei organikus teremtmények, amelyekben állati, növényi és emberi létállapotok szervesülnek egymással. Az emberfejből kiágazó növényi formációk, a levegőben kézzel és lábbal úszó óriáshal, a szárnyas róka, vagy a testetlen fejek láttán se nem lepődünk meg, se nem borzadunk el. Legalábbis őszintén remélem. Sőt, mintha mindezek ismerősek lennének valahonnan. Aból a tudatállapotból, amellyel valaha mindannyian rendelkezünk, de útközben elvesztettünk. Ami a gyermekeknél - amíg le nem neveljük őket róla - még oly tisztán, spontánul és magától értetődő módon nyilvánul meg.

Kopacz Mária-t is meglátogattam pár nappal ezelőtt a műtermében, mint szoktam tenni mindig, ha kortárs művész kiállítását nyitom meg. Nem csupán azért megyek el, hogy megnézzem a kiállítási anyagot, vagy segítsek annak összeállításában, sokkal inkább a beszélgetés és a különös atmoszféra kedvéért, amely minden műtermet átleng. Ha van szent és profán hely, a műtermeket az előzők közé sorolom, mert itt történik meg az a misztikus átalakulás, amelynek során az érzelmi-tudati tartomány belső képei színné, formává, vizuális jelenséggé transzformálódnak. Ezen túlmenően, azért is szeretek még műtermekbe menni, mert ott van a művész a legihlettebb, számára legbiztonságosabb és legoldottabb állapotban.

A saját művek szülőszobájában a kívülálló számára mindig feltárul egy-egy titok. Nem történt ez másként Kopacz Marinál jártamban sem. Mivel nem olyan titokról van szó, ami ne lehetne publikus, ezek közül kettőt megosztok most önökkel, képeinek könnyebb befogadását segítő.

Az erdélyi, marosvásárhelyi születésű Kopacz Mária-ról tudni kell, hogy eredetileg grafikus. A képzőművészetnek ezt az ágát több, mint két évtizeden keresztül gyakorolta, sok szakmai elismerést, hazai és külföldi kiállítást tudhatott már maga mögött, amikor elkezdett festeni. Az elején kissé bátortalanul, keresve, ízlelgetve az új kifejezési lehetőségeket, technikákat. Készültek a képek, de valami hiányzott, valamiért nem érezte igazán a sajátjának őket. Aztán egyszer csak rájött, hogy a vonal hiányzik, a rajzosság. S amint ezt beépítette festményeibe, összeállt a „kép”, megtalálta festői stílusát. Kopacz Mária tehát olyan festő, aki rajzolja is a képeit, de nem úgy, hogy előrajzolja a témát, mint szokták festők gyakorta, hanem ő ezzel teszi fel rájuk a koronát. Úszó, lebegő, szabadon áramló, cikázó, minden megszokott elvárásnak fity-

tyet hányó teremtményeit lendületes, hol erőteljes, máskor lehelet finom vonalvezetései kiemelik, karakterizálják, keretbe foglalják.

A másik „titok” egy zeneműhöz kapcsolódik. Az itt kiállított harminckilenc festmény az elmúlt 3-4 év alatt készült és munka közben mindvégig egyetlen zenét hallgatott, *Orff: Carmina Burana*-ját. A jól ismert zenemű - számomra legalábbis - itt lüktet a színek, vonalak képi nyelvén. A beszélgetés során az is kiderült, hogy amikor még grafikusként rézkarcokat készített, csak gregorián zenét hallgatott. A rézkarc-készítés fegyelmet, aprólékosságot, elmélyült koncentrációt igénylő alkotói folyamata számára az lett a zenei megfelelője, inspirálója.

Kopacz Mária festményeinek tartalmát, képi világát elég eltérő módon értelmezik, akik eddig írtak róla vagy kiállításait méltatták. Amit ki-ki leír vagy elmond képeit értelmezendő - s ez alól én sem vagyok kivétel -, sokkal inkább jellemző a befogadóra magára, mint az alkotóra. A képek határozottságot és ösztönösséget sugallnak számomra. Az előbbi a festés-technikai megoldásokat, az utóbbi a tartalmat jellemzi inkább. Kopacz Mari hagyja belső világát szabadon, parttalanul felszínre jönni, de látványra már biztos, határozott kézzel formálja. Érződik minden művén, hogy élvezzi ezt a varázslást, öröme leli a képteremtésben, szereti saját lényeit, s biztosra merem venni: időnként maga is meglepődik azon, ami visszatekint rá. Átvitt értelemben. Mert a Kopacz-képek szereplőinek nincs tekintetük. Vagy mert álarc fedi őket, vagy azért, mert szemük ugyan van, de sosincs pupillájuk, szemükkel nem tükröznek semmilyen érzelmet. Mégsem közönyös lények. Egy visszafogott mosoly, egy kifejező kéztartás, a testbeszéd megannyi megnyilvánulása révén mégis élettel tudja telíteni teremtett lényeit. Kopacz Mari képi világa egyszerre rejtőzködő és kitárulkozó, sohasem érzélgős, finom humor, átütő életszeretet és optimizmus árad belőlük, remélem nemcsak számomra.

S mivel is fejezhetném be méltóbban megnyitó beszédemet, mint saját szavainak ideidézésével a 2001-es katalógusából: „Sokféleképp lehet beszélni a világról. Némán, egy vállrándítással is. Vagy madárfütytyöt imitálva. Néhány könnyed mozdulatot téve, ha szél fúj. Virágot, madarat, felhőt rajzolva.. .Ám ha ar- rébb teszek néhány szürke foltot a papír széle felé, a rajz közepébe behúzó néhány vonalat, mondhatja azt is valaki, hogy nem hasonlít a valódihoz. De honnan tudhatnánk, hogy amit pillanatnyilag érzékelünk, az a valóság?”

Köszönöm, hogy meghallgattak, s hogy ezúttal én ajánlhattam figyelmükbe Kopacz Mária elvarázsolt képeit.

* * *

„Anyanyelvek napja” nemzetiségi irodalmi est

A Nemzetiségek Házában a Szegedi Nemzetiségi Önkormányzatok Társulása 2006. február 21-én 18 órától megrendezte az „Anyanyelvek napja” nemzetiségi irodalmi estjét.

Nyolc nyelven hangzott el altató, óda, prózai részlet, vers gyermekekről gyermekeknek és felnőtteknek, zene és dal fűszerezésül. Ebből mi, örmények sem maradhattunk ki. Avaghhian Hamlet előadta Balabani-an Hartioun örmény művészi fordításában dr. Tóth Rózsa: „Halálos menetelés az életért” című versét.

Az est olyan sikeres volt, hogy a ház díszterme és a folyosó is megtelt érdeklődőkkel. Ezt még fokozandó - a műsor után farsangi édesség-bemutatón - csemegézve értékeltük ki a produkciókat, tervezgetve a következő hasonló estet. Nem dicsekvés, de az örmény édességek fogytak el leghamarabb. Különösen a pahlavának örült mindenki.

Várjuk a focistáink szereplését, majd erdélyi vendégünk *Egri Ferenc* Nagyváradról, az ottani alapítvány elnöke vetített képes előadását tekintjük meg Czárán Gyuláról.

A legfontosabb dolgainkról szerettem volna tudósítani örmény testvéreinket határon innen és azon túl.

Szíves üdvözlettel: dr. Tóth Rózsa

* * *

Örmény templomok, kolostorok

Szabó László kiállítása a XII. ker. Művelődési Központban

A szépen felújított kupolateremben 2006. január 31-én gyönyörű, különleges kiállítást tekinthettek meg a látogatók. Szabó László fotóművész legszebb felvételeiből válogattuk ki a képeket, melyek méltón reprezentálják az örmény templomépítészetet. A rendezvény fővédnöke Dr. *Mitnyan György* polgármester volt.

Megnyitójában kiemelte: nagy öröme szolgálni, ha a kisebbségi önkormányzatok ilyen színvonalas kiállításokon mutatják be kulturális kincseiket, megismertetve azt a XII. kerület polgáraival. Külön örömét fejezte ki, hogy a kupolaterem felújítása után ebben az évben ez volt az első nagyszabású rendezvény.

Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit elnöki köszöntőjében a templom, a hit, az ima jelentőségéről szólt. „*A templom Isten háza. Szakrális hely, ahol elcsendesedünk. Ezt őseink is tudták, ezért építették templomait a legszebb, legcsendesebb helyekre, mert maga a természet is a megnyugvásunkat segíti elő. Az isteni kéz nyomát láthatjuk magunk körül mindenütt a természet rendjében*”.

A HIT biztonságérzetet ad, mert működteti belső értékrendünket. Kérdéseket tesz fel és választ vár. Az egyik kérdés, amit megfogalmaz: „Mi az élet célja és honnan jövőnk?”

A lélek csendje az IMA. Összeköttetés és összeszedettség, kapcsolat az Örökkévalóval. Ő akkor jön közel hozzánk, amikor megnyugszunk.

Az élet szeretetét megtapasztaljuk, ha kinn járunk a természetben, ha mértéket és önuralmat gyakorlunk, ha másokon segítünk, ha életünket áthatja az Istenbe vetett bizalom. Hitünk a kiteljesedés szabadságával ajándékoz meg bennünket, mert belső erőnk tartást ad nekünk. János evangéliumából idézve: „*Békességet hagyok néktek, az én békémet adom néktek. Ne nyugtalanodjék a ti szívetek és ne féljen.*”

Az örmény templomépítészetéről szólva a XII. ker. Örmény Önkormányzat elnök asszonya elmondta: az örmény templomépítészet hatása messze Armenia határain túl is kézzelfoghatóan kimutatható. A középkori örmény építő- és kőfaragó mesterek gyakorta kaptak megbízást a Kaukázus vidéke, Kelet-Európa és a Balkán uralkodóitól, illetve egyházi személyiségeitől.

A templomok és a kolostorok minden időben a nemzeti nyelv, a tudomány és a kultúra fellegvárai voltak. Az örményeknek a történelem folyamán sokszor kellett menekülniük, új hazát keresniük. Idegen országba letelepedve igyekeztek rövid időn belül saját templomot és saját iskolát építeni. Ez a két intézmény nyújtott lehetőséget a vallásuk gyakorlására és gyermekeik oktatására. Szolgáltatta a lelki és szellemi épülésüket, összetartotta a közösséget, ezért minden egyházközségben működött vasárnapi iskola.

Az elnöki köszöntő után *Szabó László* fotóművész számolt be a hátizsákos turistautak részleteiről. A szép képek látványát nagyszerűen egészítette ki a pompás kulturális műsor, *Zsigmond Benedek, Várady Mária* szép versmondása, *Kátainé Szilvay Ingrid* zongorajátéka. A jó-hangulatú estét állófogadás zárta, és a megjelentek szép emléklapot kaptak.

Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

* * *

Hagyományélesztő örmény mulatság Gyergyószentmiklóson Régmúlt idők nosztalgija bálidő végén

Immár több évre visszanyúló hagyománya van a gyergyószentmiklósi örmény közösség farsangvégi báljának. *Lázár Alfréd* egyházgondnok kezdeményezésére 2001 óta szervezik meg a bált, amelyre elsősorban az örmény közösség tagjai hivatalosak. Ilyenkor rendszerint a tehetősebbek segítik a szegényebbeket, hogy ők is részt vehessenek a rendezvényen. „*Célunk a közösségépítés, annak elérése, hogy akik a templomban együtt vannak, azok megismerjék egymást a vidám pillanatokban is*”- fogalmazott *Puskás Attila* örmény vikárius.

Idén 142 személy bálzott az egyházi nyilvántartó szerint. Gyergyószentmiklóson jelenleg 615 örmény származású ember él. A gyergyóiak ma is dolgozók, szorgalmasak, kissé fukar embereknek tartják az örményeket, olyanoknak, akik a munkából is, de a mulatásból is szeretik derekasan kivenni a részüket. A városban keringő mendemondák szerint arra is volt példa a múlt század elején, hogy egyik örmény kereskedő egy éjszaka alatt elkártyázta teljes vagyonát. Az örmény közösség legidősebb tagja, a 94 éves ***Hegyesi Alíz*** viszont másként emlékszik az eseményre: szerinte inkább az volt örmény, aki elnyerte a vagyont. Mint mesélte, az örmények annyira jó kereskedők voltak, hogy hajdanán a város elöljárósága olyan törvényt vezetett be, miszerint az örmények csak kilenc óra után mehettek ki a piacra áruikkal, hogy a székelek is eladhassák portékáikat. „*A kereskedelmet és az ipart az örmények honosították meg Gyergyószentmiklóson. Mindig szorgalmasabbak voltak a helybélieknél, és hiába hozták ezt a törvényt, jobb árat ajánlottak a gazdáknak, az árut pedig elvitték más helységbe, és ott adták el*” - fűzte az elmondottakhoz.

„*Eljártunk egymás báljaira, az asszonyok csodálatos süteményeket készítettek, nem akármilyen száraz kekszeket szolgáltak fel. Amíg élt a nagyanyám, **Mélik Istvánné**, mindig elkészítette a hagyományos örmény süteményt, amit az itteniek örmény puliszkának neveztek. Az igazi neve hádájék, száz tojásból ké-*

szült, a kalácshoz hasonló, csodálatosan finom" - nosztalgizált Hegyesi Alíz, aki az idei bála már nem tudott elmenni.

Jánossy Alíz

(Megjelent a kolozsvári Krónika című napilap 2006. február 27-i számában)

* * *

Erdélyjárás felsőfokon

Barangolás őseink földjén

**(Észak-Erdély, Bukovina, Moldva, Gyimesek, Belső Erdély, Partium) Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja
2006**

Ars poetica: A magyar örmények őseinek nyomdokain járunk Moldvában, Besztercén és Székelyföldön. Megismerjük a Kárpát-medence keleti peremvidékén együtt élő népek vallási, kulturális sokszínűségét és a közös értékeket.

ÚTVONAL: Budapest - Nyíregyháza - Máriapócs - Vállaj - Nagykároly - Érmindszent - Szódemeter - Tasnád - Ákos - Erdőd - Szatmárnémeti - Koltó - Nagybánya - Gutin hágó - Máramarossziget - Szaplonca - Iza völgye - Jód - Felső Visó - Borsa - Borsai hágó - Aranyos Beszterce völgye - Moldvahosszúmező - Moldovica - Voronec-Setref hágó - Naszód - Beszterce - Harina - Teke - Szászrégen - Déda - Maroshévíz - Gyergyószentmiklós - Csíkszépvíz - Fügés tető - Gyimesközéplek - Hidegség - Gyimesbükk - Bákó - Rekecsin - Külső Rekecsin - Foksány - Ónfalva - Hidegség - Csíkszereda - Korond - Szováta - Kolozsvár - Tordaszentlászló - Bánffyhunad - Lankás tető - Jád völgye - Királyhágó - Nagyvárad - Ártánd - Szolnok - Budapest

Időtartam: 8 nap (2006. augusztus 22-29.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb. 2 400 km

Utásbiztosítás: Credit Suisse Rt.

Szállás és ellátás: félpanzió (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: túraruha, sportcipő, fürdőruha, elemlámpa

Vezetés: a csapatot Szarka Gyuri bácsi kalauzolja

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Utunk végigvezet a Kalota-, Radnai-, Máramarosi-, Csíki havasok, a Gutin és a Hargita hegység bécei között
- Átkelünk a Kárpátok vízválasztóján, az 1416 m magas Borsai-hágón és a Fügés-tetőn (1159 m)
- Ezeréves határ az Aranyos Beszterce völgyében és a Gyimesi-szorosban
- Portyázás Moldvában a néhai Etelköz csángó-lakta vidékein
- Örmény emlékhelyek a moldvai Foksány városában
- Panorámatúra a Barackos tetőn, a bükkhavas Szent István templomhoz
- Romanika stílusban épült Árpád-kori templom Ákoson és Harinán
- Magyarörmény templomok Gyergyószentmiklóson és Csíkszépvízen
- Görög-katolikus kegytemplom Máriapócson
- Világörökség részét képező kívül-belül festett bukovinai ortodox kolostorok (Moldovica, Voronec)
- Máramarosi görög-katolikus fatemplomok - Világörökség része
- Zsidó emlékhelyek Máramarosszigeten
- „Cipcerek” sorsörténete Felső-Visón
- Megtekintjük a Hollósy Simon alapította festőiskola remekműveit és a bányavirágokat Nagybányán
- Látogatás a moldvai csángók Bőjte Csaba atya által kezdeményezett Béke Királynője iskolaközpont munkatelepén Rekecsinben
- Új létesítmények a szováta Szent József szeretetotthonban
- Megemlékezünk:
 - *Károli Gáspárról és Kaffka Margitról Nagykárolyban*
 - *Ady Endréről Érmindszenten*

- *Kölcsey Ferencről Sződemeteren*
- *Dsida Jenőről Szatmárnémetiben*
- *Misztóthfalusi Kiss Miklósról Misztóthfalván*
- *Németh Lászlóról Nagybányán*
- *Hollósy Simonról és Leőwey Kláráról Máramarosszigeten*
- *Wass Albertről Marosvécsen*
- Börtönmúzeum Márton Áron cellájával Máramarosszigeten
- Az Árpád-vonal erődítményei a Borsai-hágón
- Petőfi Sándor és Szendrey Júlia esküvőjének színhelye Erdődön
- Meghallgatjuk a „Szeptember végén” című költeményt Koltón, a kőasztal mellett, ahol Petőfi Sándor írta
- Örmény emlékek Besztercén
- Vidám temető Szaploncán - Világörökség része
- Élő skanzen (faházakkal, faragott kapukkal és népviselettel) a Mára és Iza völgyében
- Fergeteges moldvai csángó néptáncbemutató Külső Rekecsinben. Kertész Madalina és Dobos Rózsa énekel
- Szíveslátás szilvóriummal és finom hazaival Györgyczéek kalibájánál, a Barackoson
- Juhászebéd túróspuliszkával, aki a porciót kaszálassal vagy briginyózással kiérdemelte
- Vendégmarasztaló Külső Rekecsinben pálinkával, bélessel, galuskával és borcsos pesztarával
- Találkozó és közös vacsora a kolozsvári örményekkel az Agapé étteremben
- Emlékműsor az '56-os forradalom 50 éves évfordulóján Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos előadásában Nagyváradon
- Gyimesi, bányavidéki és kalotaszegi családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek szeretetét és őszinte barátságát

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: Indulás: reggel 6 órakor a Batthyányi tér felső rakpartról.

Határátkelő: Vállaj

Látnivalók: Máriapócs (görög-katolikus székesegyház - búcsújáróhely), Nagykároly (Károli Gáspár, Petőfi Sándor és Kaffka Margit emlékhelyek), Érmindszent (Ady Endre szülőháza), Sződemeter (Kölcsey Ferenc szülőfalva), Ákos (Árpád-kori bazilikális templom), Erdőd (Petőfi Sándor házasságkötésének színhelye), Szatmárnémeti (buszos városnézés), Misztóthfalva (Misztóthfalusi Kiss Miklós szülőfalva)

Szállás és ellátás: Koltón bányavidéki családoknál (2 ágyas fürdőszobás lakások)

2. nap: Látnivalók: Koltó (Petőfi Sándor mézesheteinek színhelye a Teleki kastélyban), Nagybánya (képtár a néhai festőiskola remekműveivel, Ásvány- és Bányavirág Múzeum), Gutin-hágó, Mára völgye, Máramarossziget (városnézés, Hollósy Simon szülőháza, Leőwey Klára szobra, Márton Áron börtöne), Szaplonca (színesre festett fejfás, ún. vidám temető), Iza völgye, Jód (a legrégebb és a legszebb máramarosi fatemplom - Világörökség része), Felső Visó („cipcerek” története)

Szállás és ellátás: a 3. és 4. napon Felső Visón szállodában (2 ágyas fürdőfülkés szobák)

3. nap: Látnivalók: Borsai-hágó (1417 m) - Karpathen Korps hadiútja, német katonai temető, Árpád-vonal erődítményei, Aranyos Beszterce völgye, Ezeréves határ, Bukovina (kívül-belül festett ortodox templomok: Moldovica, Voronec, mindkettő a világörökség része)

4. nap: Látnivalók: Naszód, Beszterce (városközpont, evangélikus templom, örmény emlékek), Harina (Árpád-kori bazilikális templom), Szászrégen, Marosvécs (Erdélyi Helikon, Wass Albert sírelék), Felső Maros áttörés, Gyergyószentmiklós (örmény templom), Csíkszépvíz (örmény templom), Fügés tető, Hidegség

Szállás és ellátás: a 4., 5. és 6. napon Hidegségben gyimesi családoknál vagy a Csángó panzióban (2 ágyas fürdőfülkés lakások vagy komfortos szállodaszobák)

5. nap: Látnivalók: Kikerülés (kb. 2 órás gyalogtúra) a Barackos-tetőre a Györgycze család kalibájához (1250 m magasan a tengerszint fölött), ahol a teheneket és a birkanyáját tartják. Részt veszünk a

gyephavason a család munkájában. Juhászébéd azoknak, akik kiérdemlik. Panorámaút gyalogszerral a bükkhavasi Szent István templomhoz

6. nap: Látnivalók: Gyimesi-szoros (ezeréves határ), Tatros völgye (árvízszújtotta helyek), Bakó, Rekecsin (moldvai csángók épülő iskolaközpontja), Külső Rekecsin (szíveslátás, népzene és néptáncbemutató, vendégmarasztaló), Foksány (moldvai örmény emlékhelyek)

7. nap: Látnivalók: Csíkszereda (könyvvásárlás), Székelyudvarhely, Korond (kirakóvásár), Szováta (Szent József Szeretetotthon), Kolozsvár (találkozó a kolozsvári magyarörményekkel)
Szállás és ellátás: Tordaszentlászlón kalotaszegi családoknál (2 ágyas fürdőfülkés lakások)
Közös vacsora a kolozsvári magyar örményekkel az Agapé étteremben

8. nap Látnivalók: Körösfő (kirakóvásár), Kis Sebes völgye (gyűjtőtő) Lankás-tető (1 órás séta a Kalotahavas nyugati fennsíkján), Nagyvárad ('56-os emlékműsor a Kiss Stúdió előadásában)

Határátkelő: Ártánd

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 61 000 Ft/fő (Ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 6 000 Ft)

Az összeg tartalmazza a vezetést, a biztosítást, a félpanziót, a szállást és a belépőjegyek árát, kivéve a buszköltséget (20 000 Ft).

Jelentkezés: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, vagy a Fővárosi Örmény Klubban a 20.000 Ft buszköltség, mint foglaló befizetésével.

* * *

„Tedd meg, ami tőled telik! És kérjed azt, amire gyöngye vagy!”

Augustinus

* * *

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Nyolc éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbtételére fordítjuk.

Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által mellékelte, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyararhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyhá-

zat. Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként a

Magyar Katolikus Egyházat,
amelynek technikai száma: **0011**

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabványméretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Nagyböjt

Ideje: hamvazószerdától húsvétvasárnapig
(2006-ban: március 1-től április 16-ig)

Nagyböjt, az Érdy-kódexben negyvenlőböjt, az egyházi évben hamvazószerdától húsvétvasárnapig terjedő, Jézus negyvennapos böjtölésének, majd kinszenvedésének emlékezetére szentelt negyvennapos időszak, amelynek kisebb megnevezett egységei: hetei, vasárnapjai, ünnepei is vannak.

A régi idők böjti fegyelme igen szigorú volt. A böjti napokon csak kenyeret, sót és száraz növényi eledeleket ettek és csak egyszer étkeztek napjában. Ennek az önmegtartó életnek számos példája és nyoma maradt fenn népünk körében, mutatván azt, hogy a jókedvű áldozatban öröme telik. Az ország több vidékén voltak, akik a házaselettől, dohányzástól is megtartóztatták magukat. Nem nyiratkoztak, nem borotválkoztak. Ez utóbbi fogadalmak nagyhétre, esetleg már csak nagypéntekre korlátozva, máig élnek.

Az 1500-ból való *Baptismale Strigoniense* szerint ezen a napon szentelték a zarándokok botját és tarisznyáját, akik voltaképpen szintén vezeklő útra készültek.

Népünk a hamvazást többfelé szentelménynek tekinti. Előfordul, hogy a templomból hazatérők összedörzsölik homlokukat az otthon maradottakéval, hogy azoknak se fájjon a fejük.

Liturgikus hagyomány, hogy feketevasárnaptól a feltámadási szertartásig a templomi feszületeket, továbbá a főoltár képét violaszín lepellel eltakarják.

(Bálint Sándor nyomán)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat

és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.